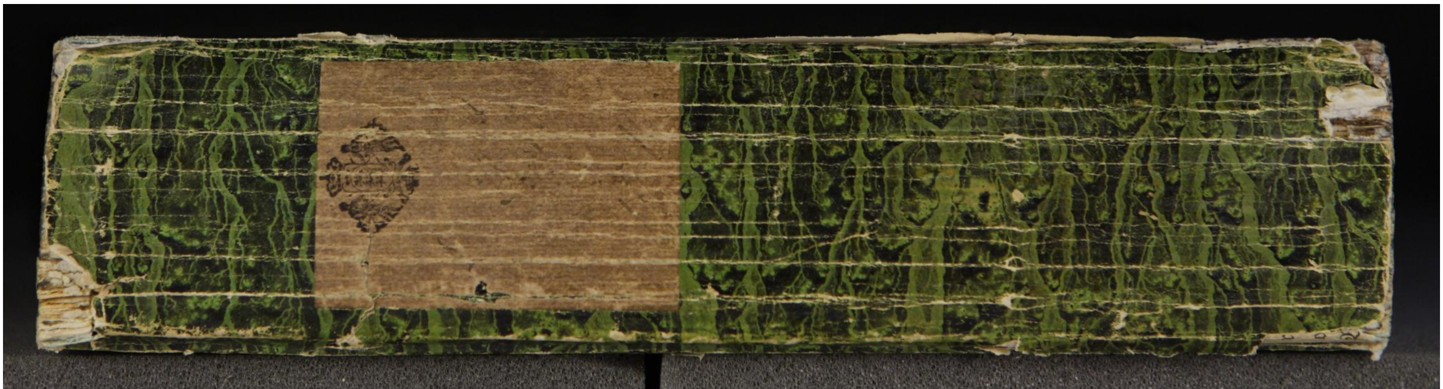
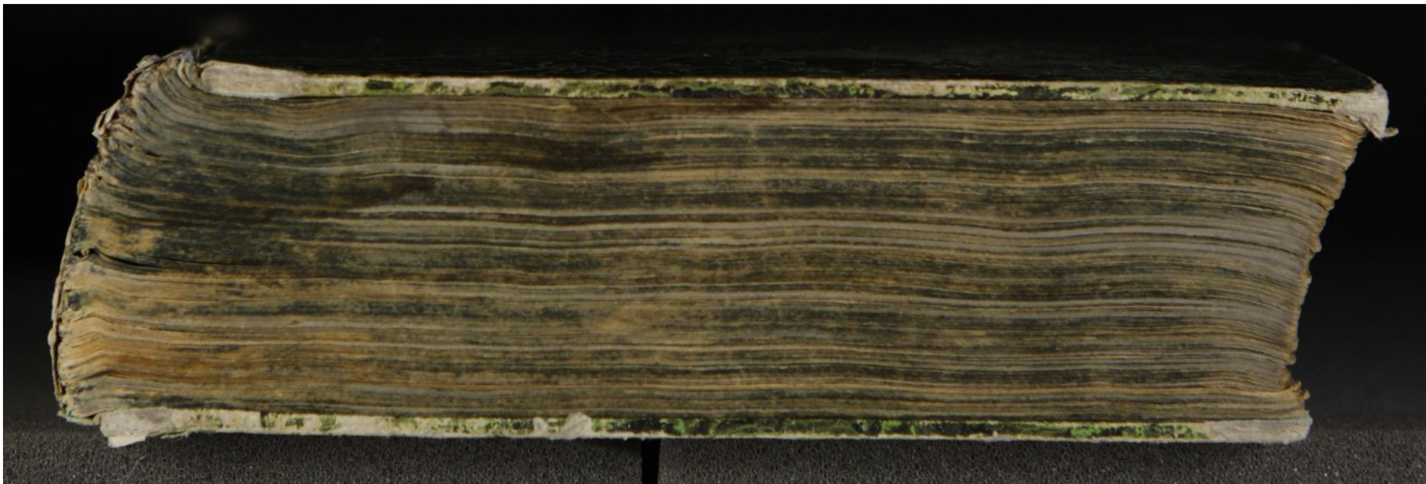
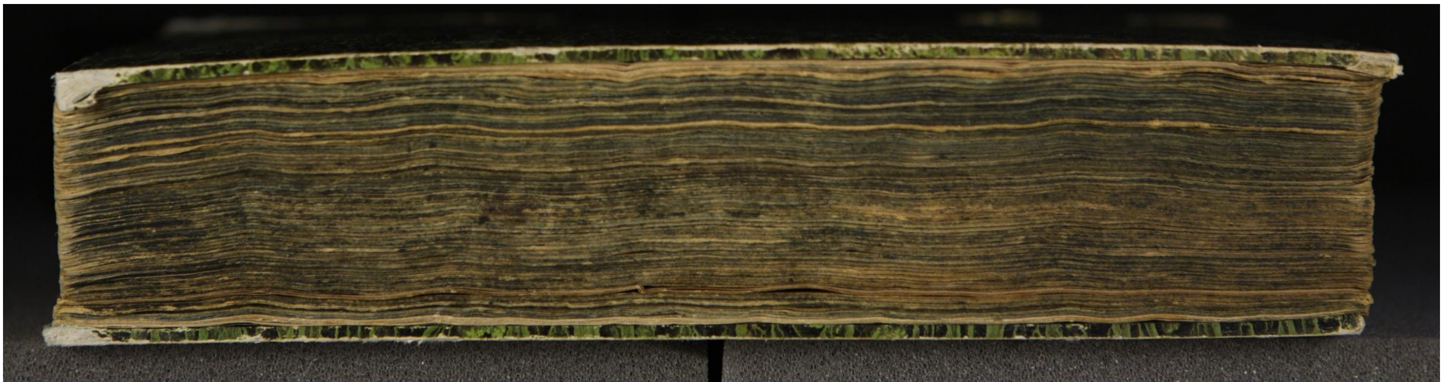

Den Rette Judske Lowbog / Nu Nylige offuerseet / Corrigerit oc Dansken Forbedrit / Aar

M. D. LXXXX.

Prentet i den Kongelige Stad
Kiøbenhaffn / Aff Matz
Vingaardt /

1590.

*Cum Gratia & Priuilegio Serenißimæ
Regiæ Maiestatis.*

ARMA REGIS DACIÆ.

WJ Chri-
stian den Fierde
medt Gudz Naa-
de/Danmarckis/
Norgis/Vendis
oc Gottis wdualde Konning/Hertug
vdi Slesuig/ Holsten/ Stormarn/ oc
Dytmersken/Greffue vdi Oldenborg
oc Delmenhorst. Giøre alle vitterligt/
At efterdi wi ere komne vdi forfa-
ring/ At her wdi Rigit skal vere mer-
ckelig stor brøst paa de Judske Lowbø-
ger/ saa vel de som Prentede ere/ som
de ellers ere skreffne eller wtrycte/ saa
at vdi mange aff sam̃e Lowbøger fin-
dis stor Defect / gantske Sententier
paa somme steder at vere vdlat/ en
part wrangelige Prentit oc skreffuit/

en part Dansken formørckit / oc Meningen saa forsett / at den aff huer Mand fast ilde kand forstaais oc begribis / huor offuer tit oc offte skeer / at wdi forfallende Sager / som komme wdi Rette / Dommerne oc synderlige Herritzfogeder / met stor besuerlige Tuil beladis / Huilcke aff forne Lowbøger de skulle følge / Oc huorledis de deris Domme oc Sententzer der effter skulle rette oc fundere. Da er saadan leilighed aff vore elskelige menige Danmarckis Rigis Raad / Betractit oc offuerueyet. Oc effter deris Fuldbyrd Raad oc Samtycke / haffue wi forbemelte Judske Lowbog met Aldsomstørste flid oc windskibelighed ladit igennem see / hues Defect / mangel oc

brøst der fands / Corrigere / Dansken / huor Meningen fands formørckit / forbedre / Saa Lowen dis klarligere aff huer Mand kunde forstaais / oc vdtydis / icke alleniste de Forstandige / Men oc de Simpele oc Enfoldige / til Nytte oc Behielpning / Oc den met Recessen / Handfestningen / Gaardzrætten / Sørætten / oc andre atskillige Skick / Forordninge / oc Mandater / som i vdi vor kiere Herre Faders Salig oc Høylofflig Ihukommelsis / saa vel som i vdi vor tid / effter hans kierligheds Død ere vdgangne / Befalet tilsammen at lade Prente / oc paa Tryck vdgaa / at selliies offuer alt Rigit / Menige Indbyggere til gaffn oc beste. Bedendis oc strengelige

 Biu-

Biudendis / alle Dommere oc Fo-
geder iwdi Judland / Fyen / Lang-
land/ oc alle andre Steder / saa vijt
den Judske Low brugis / At i rette
eder effter / iwdi hues Sager som
hende for eder iwdi Rette at kom-
me/at Dømme effter for^ne Lowbog/
huor den icke findis at vere imod
Recessen. Sammeledis wille wi oc
alle Dommere oc Fogeder / saa vel
vdi for^ne Lande/ som vdi alle andre/
offuer alt Rigit strengelige oc al-
uorlige befalit haffue/ At de oc iwdi
lige maade/rette dennem effter / at
Dømme effter Recesser / Handfest-
ningen / Gaardsrætten / Sørætten/
oc alle de andre Skick / Forordning
oc Mandater / som wi haffue befa-
lit her hos at lade Prente/ Saa oc
huer

huer Prouintz / oc Land effter huer deris Low wdi alle de Sager som bliffue kaldit eller stæffnit for eder wdi rette / Oc at hielpe huer Mand Edel oc Wædel / Fattige oc Rige / Indlendiske oc Vdlendiske / Hues Rætt oc Retfærdighed wdesker. Saa den Allmectigste Guds Rige Velsignelse oc Benedidelse / sig saa megit dis bedre offuer disse Riger oc Land kunde formere / Low oc Rætt Tilbørlige Administreris / At huer Mand lige oc Rætt kand vederfaris / oc ingen met lang wijdleufftig proces oc wnyttig bekaastning skulle besuæris oc opholdis / Huor effter sig alle oc huer serdelis ville / oc skulle haffue at rette. Giffuit paa vort Slot / Koldinghus / den 14. Augusti / Aar M. D. LXXXX. Vnder vort Signet.

Fortalen.

Met Low skal mand Land bygge. Men vilde huer Mand orffuis eller nøyes met sit egit/ oc lade andre nyde Jeffnit / Da torde mand icke Low ved : Dog er ingen Low saa god at følge som Sandhed. Men huor mand ieffuer eller kiffuer om Sandhed / da skal Lowen oplede / huilcket Sandhed oc ret er. Vaare ey Low i Lande/ da haffde huer mest/ der mest maatte gribe. Der faar skal Lowen giøris effter alle Mands gaffn/ at retuise/ spage oc sageløse Mend maatte nyde deris Ræt oc Spect/ oc wretuise oc fule Mend skulle rettis effter det i Lowen er screffuit/ oc tøre ey fordi fuldkomme deris ondskaff/ som de haffue i hw. Vel er det ret / at huem der Guds fryct/ oc Rættens kierlighed / icke kand locke til gaat at giøre/ at Høffdingers affue oc rædsel/ oc Landsens menige vedtagne Low / formene dem at giøre ilde/ Oc straffe dem/ som ey ville lade aff deris onde Gierninger.

A Lowen

Fortalen.

Lowen skal vere erlig/ ret/ oc taalelig/ effter Landsens vane/ quemmelig oc dydelig oc aabenbare/ Saa at alle Mend mue vide oc forstaa huad Lowen siger: Oc skal ey vere giort eller screffuen effter en Mands synderlige vild/ men effter alle Mands tarff/ som i Landit bo. Jngen skal oc dømme imod den Low Kongen giffuer/ oc Landit vedtager: Men effter den skal Landit dømmis oc rættis. Den Low som Kongen giffuer oc Landit vedtager/ maa mand ey afftage eller omskiffte/ vden Landsens villie/ vden hun er aabenbarlig imod Gud.

Kongens Embede

Det er Kongens Embede/ oc Høffdingers som i Landit bo/ at dømme Dom/ oc giøre ret/ oc frelse dem som met vold tuingis/ som ere Vidwer oc Faderløse Børn/ Pilegrime oc vdlendiske Mend/ oc fattige Mend/ huilcke der tidiste ganger vold offuer: Oc lade onde Gierningers Mend/ som icke ville rettis/ vdi hans Land ey leffue. Fordi i det hand dræber eller piner onde Gierningers Mend/ da er hand Guds tieniste Mand/ oc Lowens giemmere. Oc lige som den hellige Kircke styris met Pawe oc Biscoper/ saa skal huert Land

styris

styris met Konningen oc hans Vnderrættere/ oc veries met Lowen : Der met ere oc alle skyldige/ som i hans Land bo/ at vere hannem hørige / lydige oc vnderdanige / oc tiene hannem/ fordi er hand oc skyldig at giøre dennem allesammen fred.

Det skulle oc alle Verdens Høffdinge vide/ at met den vold oc mact/ som Gud haffuer giffuit dennem i Henderne vdi denne Verden / da haffuer hand oc befalit dem den hellige Christelige Kircke at verie faare/ i huad hende kand paakomme : Men bliffue de glemmen oc forsømmelige/ oc ey verie som ret er/ da skulle de det antsuare paa Dommedag/ for den Allmectigste Gud/ at Kirckens frelse eller Landsens fred formindskis eller tabis/ for deris skyld/ i deris tid.

Det skulle oc alle vide / som denne Bog see/ eller høre læse : At Konning Valdemar/ den anden Konning Valdemars første Søn/ oc Sancti Knuds Hertugis vdi Ringsted Sønne Søn. Den tid hand haffde verit Konning i otte oc tredive Aar / oc mand screff Aar effter Guds byrd *M. CC.* oc *XL.* vdi *Martij* Maanet / Der næst effter lod hand scriffue

Fortalen.

denne Bog/ oc gaff denne Low i Wording-
borg/ som her staar screffuit paa Danske/ met
hans Sønners raad/ der hos vaare/ Kon-
ning Erick / Hertug Abel / Juncker Chri-
stoffer / oc Offe som da vaar Erckebiscop i
Lund / Biscop Niels i Sieland / Biscop Iff-
uer i Fyn / Biscop Jens aff Hedeby / Biscop
Gunder i Ribe / Biscop Peder i Aar-
hus / Biscop Gunder aff Vijborg / Bis-
cop Jens aff Vendsyssel. Oc der
til met alle hans beste Mends
Raad / der da vdi
Rigit vaare.

Første

Første Bog.

Huilcket Barn arffue skal.

Capit. I.

BArn / om det vorder Christnet eller døbt / tage Arff / oc ey ellers / end vorder skelnit eller tuil / huad heller lenger leffuer / Moder eller Barnet / Eller Barnet bliffuer Christnet eller icke / da er det nærmere at vindis til Christendom oc arff / end fra. Det samme er oc om Fader / der er om Moder: det skal mand vidne met Kiønsnæffn. Kiønsnæffn / det er / tolff Mend inden tredie byrd / oc inden Syssele besiddendis. Den skal næffne der sicter / dog skal hand ey næffne hans vederpartis aabenbare Uuenner. Tre maa hand afftage som for sagen er / uden Eed / oc andre tre skulle næffnis vdi deris sted / oc andre tre maa hand oc afftage met tolff Mends Eed / at de

ere saa hans Wuenner/ at hand ey kand haff-ue dennem i Low met sig.

Huad den skal sige der Bar-net døber.

Cap. II.

DEt skal mand oc vide/ huo Barn maa døbe / oc huad den skal sige/ der Barn døber : fordi at Barn maa ey kaldis Christnet at ve-re/ vden det er døbt i Naffn Gud Faders / Søns/ oc HelligAands. Oc saa skal den sige/ som Barn døber : Jeg døber dig/ i Naffn Gud Faders/ oc Søns / oc den Hel-ligAands. Kone skal aldrig Barn døbe / om Mand er til : Ey skal oc Barn døbis i andit/ end vdi Vand.

Om Kone siger sig at vere met Barn / effter Bondens død. Oc om mand tuiler der om / huorledis mand det da skal forfare.

Cap. III.

EIger Kone sig at vere met Barn/ effter hendis Hosbondis død/ Da skal hun bliffue besiddendis vdi boit vskifft, vdi xx. vger. Siden skulle gode Quinder granske oc forfare / om hun er met Barn eller ey : Befinde de at hun er met Barn/ besidde hun fremdelis boit/til saa lenge Barnit vorder født. Fødis Barn saa langt effter Fader / at det vel kand prøffuis oc forfaris/ at det er ey Adelbonde Barn/ som død er/ gielde oc betale hun først igen alt hues hun tog eller anammede aff boit / fra hendis Bondis trediuende dag/ oc tage ey siden mere end halff boit/anden halffue part tager Bondens Arffuinge. Rette Arffuinge skulle dog met gode Mend aff hendis Frender/ haffue opseende met / at hun ey vnyttelig øder Eyedommen bort / oc ey affhender det som hende ey selff tilhører : Fordi hun maa intet sellie eller affhende / vden for hendis rette kaast oc vnderholding/ oc til hendis Folckis tienisteløn.

Første

Huo næst er at arffue.

Cap. IIII.

BArn om til er / arffuer det baade Faderen oc Moderen / eller Barnebarn. End Børn som fødis aff Søn / tage arff effter Aaldefader oc Aaldemoder / lige som deris Fader skulde tage / der som hand haffde leffuit / oc deris Børn i lige maade / imen nogen fødis aff Aaldefader oc Aaldemoder. De Børn som fødis aff Daatter / tage arff / som deris Moder skulde tage / der som hun leffde. Saa mange som de ere der siden fødis : Fordi arff bør frem at gange / imen affkomme er til. Haffuer Barnebarn ey Moder / oc ey Sødsken / da ganger arff til Aaldefader oc Aaldemoder. Søsken arffue andit / Broder tager to laader / oc Søster tredie laad / baade effter Fader oc Moder / oc saa effter Sødsken.

Linea Recta

Linea Collateralis

Huor megit huer tager vdi Arff.

Cap.

Cap. V.

MAnd tager io halff mere end Kone/ vdi alle arffue/ vndtagit at Ectefolck skillies fra huer andre effter Geistlig ræt/ oc den hellige Christelige Kirckis forordning/ Oc skulle arffue deris Børn: Vdi slig Arff tager hun lige megit ved hannem/ oc lige ved Søn/ oc ved Steffsøn/ naar de komme sammen om Arff. Ere ey Sødsken til/ da er Faderbroder oc Moderbroder/ Fadersøster oc Modersøster/ Broderbørn oc Søsterbørn/ alle lige nær/ Jmellem dennem skifftis Arff/ som de vaare alle Sødsken/ dog at Manden tager to laader/ Quinden tredie laad.

Huorledis Boskaff skal skifftis om ey ere Børn til.

Cap. VI.

SKeer det sig saa/ at Mand oc Quinde/ som leffue i Ecteskaff faa icke Børn sammen/ oc en aff dem ved Døden affgaar/ da skifftis

skifftis Hus / Bosæ / oc kiøbeiord / vdi to lige laader / imellem den der leffuer / oc den dødis Arffuinge. End haffue de Børn / oc døer deris Moder / da arffuer Fader vdi Kone iord / en laad lige ved det Barn mest tager / Søns laad om Søn er til / eller lige laad ved Daatter / om Søn er ey til / saa tager hand oc i alle Boskaff / der som hand skiffter met hans egne Børn / naar de ville skiffte oc fare fra hannem. Men kiøbeiord fange Børn ey aff / før end de arffue deris Fader. End døer Fader / oc leffuer Moder effter met Børn / da arffuer hun ey vdi hans Jord / Men vdi kiøbeiord tager hun lige laad ved Søn / om Søn er til / oc lige met Daatter / om Søn er ey til / oc saa vdi all Boskaff. Sidde oc Bonden oc Hustrue vdi fellig sammen / oc kiøbe iord / oc haffue ey Børn sammen / Døer enten aff dennem / da skifftis deris Kiøbegods / saa som anden Boskaff. End haffuer Bonde Barn / som er Hustruens Steffbarn / oc er det lagt i fellig met dennem / haffue de kiøbt nogit Gods siden deris fellig vaar lagt / oc døer enten dennem siden / da skifftis oc den kiøbeiord / som andit Boskaff.

skaff. Dog der som Steffmoder først døer/ da beholder Faderen den kiøbeiord/ som hand i saa maade haffuer kiøbt vdi fellig met sine Børn/saa lenge hand leffuer/men effter hans død skal det skifftis imellem alle hans Børn/ som vaare vdi fellig met hannem/ihuor mange kuld hand haffuer / som anden Fæderne iord. End døer Faderen før / oc ere Steffmoder oc Steffbørn effter / da tager Steffbarn først hans anpart aff Kiøbegods/efterdi det vaar i fellig / oc siden alle hans arffuinge halfft ved Hustruen: Dog leggis den laad der Steffbarn tog / til Fæderneiord / fordi at all den iord som Bonden kiøber / huad heller det er i fellig met Børn / eller vden / det kaldis alt Fæderne/vden den laad Hustruen fanger.

Faderen maa ey forholde Sønnerne deris Møderne.

Cap. VII.

SIdde Sønner vdi fellig sammen met Faderen / siden at deris Moder er død / oc ere til alders komne XV vinter/ da maa Faderen

deren ey holde dennem / om de ville fare fra hannem/ met deris Møderne. Men Daatter maa ingenledis sige sig aff Faderens veriemaal / før end hand giffuer hende en anden ret Verie/ vden hannem kommer Meenførsel til/ enten met Alderdom/ eller met swid/ eller hand fledfører sig: Fordi naar hand ey kand vere sin egen verie/ da maa hand ey vere verie for en anden: Naar nogit sligt hender sig/ da skal hand vere verie / der næst er vdi byrd/ vden hand haffuer ødt oc forkommit hans Gods. Fæderne Frender ere dog nærmere til at vere verie/ end Møderne Frender.

Broder maa ey holde Søster met sig vgifft/ men hand vil.

Cap. VIII.

Broder maa ey holde Søster met sig vgifft imen hand vil. End om Broder vil holde Søster met sig/ for hendis Penninge/ offuer XVIII. Aar / eller andre Frender/ der

Quindfolckis veriemaal haffue / oc det aff Frender skellige kand beuisis / at hand hende bequemmelige maatte haffue forseet / da skulle andre Frender / der næst ere / det kiære for Konningen / oc da maa Konningen met deris Raad giffte hende / effter som det sig bør. Fordi at effter som hun taber sit Fæderne / paa huilcken tid hun giffter sig selff / oc ganger aff Frenders Raad / saa mue oc Frender ey holde hende lenger / end hun kommer til Lawalder. Haffuer nogen Mø / der atten Vintre er gammel / eller nogen Encke lowlige paa Tinge krafft deris verie til at giffte dem / oc ville deris verie dem ey giffte / oc lade de siden ligge hos dem / da haffue de ey der met forgiort deris Gods. Dog maa deris verie søge der effter / for Læyer visde.

Om Barn døer i fellig met Fader oc Moder.

Cap. IX.

DØer Barn i fellig met Fader oc Moder / da er det som det aldrig vaare født: End døer Barn / oc Moder vaar før død / da arffuer

Fader allene/ huad heller det vaar vdskifft fra Faderen eller ey/ endog Sødsken ere til. Men er Fader før død/ oc leffuer Moder effter/ oc ere Sødsken til/ da tager Moder icke mere end it hendis Barn/ eller Steffbarn/om det til er.

Om Vdarffuinge.

Cap. X.

ERe Vdarffuinge til / som ere vdskifft aff fellig/ oc døer nogen aff dennem/ som ere i fellig / da skifftis alt Godzit / saa som alle leffde vdi fellig / oc siden skifftis den Dødis laad imellem alle Arffuingene:

Huorledis it Sødsken arffuer mere end andet.

Cap. XI.

NAar saa skeer / at det Barn som først er født / arffuer sin Halffsødsken met sin Moder/ ihuor mange Sødsken siden fødis/

fødis / da skal den eldste forlaadis vdtage alt det hand arffuede effter hans Særsødsken / naar skifftis skal / enten effter Fader eller Moder.

Om Bonde Søn vdi fellig.

Cap. XII.

VAr Bondesøn vdi kiøbefærd vden Lands / oc vinder Penninge vdi fellig met sin Fader / oc er ey vdskifft fra sin Fader : Døer Faderen / oc bedis hand Arff / føre alt til skiffte / eller myste Arff. Men quenis hand / eller gifftet sig / vdaff / eller vden fellig / oc vorder rijg / da gaar hand dog til skiffte / baade effter Faders oc Moders Død.

Om Bondesøn fører sin Kone i fellig til Fader oc Moder.

Cap. XIII.

QVenis eller gifftet Bondesøn sig i fellig / oc fører hans Kone ind til sin Fader oc Moder / oc vorder hans Konis Gods ey lagt i fellig / oc

døer

døer hand siden / Huad heller hand haffde Barn eller ey / da tager hun icke mere / end hun førde vdi fellig : Thi hendis Hosbonde haffde ey laad / den stund hans Fader oc Moder leffde / Vden hannem haffuer verit nogit særlige vdi haand soldt. Men haffuer hand Børn ved hende / da bliffue de met Aaldefader oc Aaldemoder / oc tage arff effter deris Død. End vorder skelnit eller tuil om / huor megit hun indførde / da skal Faderen giøre det saa megit som hand vil / met Næffn i kiøn.

Huad Fader tør sellie sit Barn i Hende.

Cap. XIIII.

Fader maa icke sellie eller giffue sit Barn nogit i hende / imen hand leffuer / oc Moder: End om hand giffuer it sit Barn nogit i hende / da maa hand ey necte det de andre: End sell Fader sit Barn nogit i Hende / oc faaer det andit Barn / oc døer

Barn/ oc leffuer Barnebarn / huercken maa Aaldefader eller andre tage fra hannem / det som Aaldefader gaff sit Barn.

Om Hiemferd.

Cap. XV.

GIffter Fader sin Daatter vd met Hiemferd/ eller oc seller eller giffuer sin Søn nogit i hender der hand quennis eller giffter sig/ da stande det dem for fulde i deris laad / naar deris Fader oc Moder siden døer oc affgaar / huad som de haffue fangit. End om de ey ville orffuis eller nøyes/ Da føre ind igen / alt hues de haffue fangit/ oc skiffte siden som ret er. End om de ville ey igen indføre / myste arff. End er der nogit tuil om alt er igen indført / eller icke/ Giffue Low/ den der for sagen er / met Kiøns næffn. End om de der vde ere/ ville orffuis met den laad deris Fader haffuer giffuit dem / da mue andre Arffuinge ey nøde dem til at indføre/ eller at ieffne met dennem / aff det de haffue

fangit/ vndtagit Jord allene: Barn er nærmere at vide sig til fellig oc arff / end de hannem ville vidne fra.

Om it Sødsken kalder andit. til Jeffnit.

Cap. XVI.

ERe alle Sødsken leffuende / oc alle deris laader wskiffte / Da maa huert Sødsken (om det vil) kalde andit til Jeffnit / dog saa/ at huer veed huor sin laad falder/ oc til ieffnit ved andre / Det skulle tolff samfrenden met deris Eed giøre at de kunde ey rettere giøre. Men om der bliffuer trætte imellem Særkuld/ da skulle Samfrender giøre det Fæderne/ oc det Møderne/ oc den Kiøbeiord/ der de ville. End bliffuer trætte imellem Børn oc Moderen/ huilcket Fæderne er/ oc huilcket Møderne er/ Da vide hun det met hendis Frender: Fordi at Børn kand der met intet aff vindis / der som de offuerleffue deris Moder. Slig samme Low er/ om Fader kiffuer met sine Børn/ da vide hand oc met sine Frender.

Bog.

At Arff bedis Arff.

Cap. XVII.

ARff beder Arff / i alle skiffte / om Arff kommer imod Arff / Jhuor megit eller lidet det er / paa enten sider. End findis ey Arff imod Arff / Da bør først huer sin Arff vd / saa megit hand indførde / Oc det vdne met Næffn i kiøn / om det icke bleff lagd i fellig.

Om Sødsken skillie at om Boskaff.

Cap. XVIII.

SKill Steffsødsken at om Boskaff / Da legge vd paa begge sider met Kiøns eed : Fordi at naar det gaar aff Sødskene dele / siden komme Frender ey til.

Om eldste Broder quennis i fellig met andre Sødsken.

Cap. XIX.

Hvor Sødsken ere mange sammen i fellig / oc den Eldste som deris verie er / quennis eller giffter sig / oc fører sin Kone i fellig til sine Sødsken: Fange de Børn sammen / oc ere hans Sødsken Mælende / oc ville ey kiære / da tager hans Barn fuld laad i fellig / lige ved Sødsken. End ere hans Sødsken vmælende / eller Møbørn / der ey kunde eller mue kiære / Da haffue ingen skade aff deris Broderbørn / der i fellig ere fødde.

Om Mand quennis i Enckebo

Cap. XX.

Qvennis Mand i Enckebo / der ey selff haffuer hoffuitlaad / Haffuer hun Børn / oc vorder hand ey lagd i fellig /

Eller oc vorder liust oc forkyndit til Tinge/ hannem at vere lagd i fellig: Den Time de skulle skiffte/ da skulle Børn vide met Næffn i Kiøn / huor megit deris Steffader førde ind/ Oc saa megit tager hand først vd / oc siden skifftis Boskaff dennem imellem / som de vaare i fellig/ før end hand bleff deris Steffader/ oc fanger hand ey mere end sin Kone laad.

Om Slegfred Barn.

Capit. XXI.

Slegfred Barn skal Fader til Tinge føre/ oc liuse oc forkynde/ at det er hans Barn / oc Skiøde det huad som hand vil det giffue / oc saa megit som Skiødt vorder/ det beholder Barn oc ey mere. End liuser hand det i Kiøn/ oc i kold/ oc skiøder det intet / da tager det halff laad ved Adelkone Barn. End er Adelkone Barn ey til / da tager Slegfred Barn / som tingliust er / fuld Arff effter Faderen: End fanger hand nogit aff Faderens

Arff/ da arffuer hand oc effter Sødsken/ ieffne laad ved Adelkone Barn/ Uden Faderen forꝛ melte oc forkyndede det paa Tinge/ Saa at hand skulde ørffuis oc nøyes met det Fader gaff hannem i hende/ oc fange da icke mere/ enten effter Fader eller Sødsken.

At Fader ene maa sig Barn giøre.

Cap. XXII.

HVem som Fader giør sig til Barn/ den maa ingen mand vræge/ oc ingen mand maa giøꝛ re den mand Barn/ der sig ey giorde selff Barn/ uden rette Arffuinge: Huilcken Mand sig giør met Lowen Slegꝛ fredbarn paa Tinge/ suare sig for det som sit Adelkonebarn om paa bedis. End haffuer mand Slegfredbarn/ oc lius det ey paa Tinꝛ ge/ Oc vorder det dræbt/ da tage Mødernis Frender all bod/ oc Fædernis icke/ oc ey Faꝛ der. End vorder det straadøt/ da arffuer Moder

Moder det/eller Mødernis Frender om Moder er død/ oc Fader intet.

Huorledis Arff oc Gield skal kræffuis.

Cap. XXIII.

HVilcken som vil Arff eller Gield kræffue effter anden Mands Død / Da komme hand eller hans visse Bud paa XXX. Dage/om de ere inden By/ eller det Ting der næst effter er. End er hand vden By / Da stande VI. Vger. End er hand vden Lands / Stande dag oc Jamling. End er hand i Kongens forbud / effter at hand hiemkommer / kalde paa Arff oc Gield inden tredie fent. End er hand i ingen lage forfald / som fleste Mend vide / at lage forfald er / oc kallede ey paa/ som sagd er rette tid/ oc viste at den Arff vaar til / Verie hand ved Low der Arff tog/ at hand tog den rettelig. End ere ingen rette Arffuinge til inden siuende Mand / oc

kom-

kommer ey XXX. Dag / da skal Arff vurderis / oc settis at giemme / vnder gode Mend / dag oc Jamling / Kommer da ingen effter Arff / Da tage Kongen Arff oc giemme / til saa lenge rette Arffuinge komme. End kommer ingen rette Arffuinge / da haffuer Kongen Arff. Aar oc Dag / det er / VI. Vger oc Jamling.

Om mand tager Hoerkone vidende.

Cap. XXIIII.

Tager nogen Mand Hoerkone videndis / oc vijes ved / oc fanger Børn ved / huad heller det vorder aabenbarit for den Hellige Kircke eller ey / Da ere de Børn Adelkone Børn: End skillies de at effter Kirckelowen / da tage de baade lige megit i Boskaff / fordi at de viste baade deris Ondskaff. End viste hun oc icke hand / at det vaar Hoer / oc vorder det da aabenbarit / oc skillies de at / oc haffue

Børn

Børn sammen / Da giøris Børnene Hoff-uitlaad / oc vere met deris Fader: Oc om de dø / da arffuer Fader dem allene / oc icke Moder. Saa er det oc om Fader viste Hoer / oc icke Moder / Da fare Børn til deris Moder / oc hun arffuer dem allene met Sødsken / oc ey Fader / om de dø. End haffue de ey Børn sammen / oc skillies de at / som før er sagd / Da skal huilcken aff dem som Hoer viste / der som hand end førde mindre til hin anden / end den haffde tilforn / tage dog icke mere end hand førde til. Men haffde den mere der Hoer viste / Da tage dog den Hoer ey viste / halff-parten.

Om Horebørn.

Cap. XXV.

Horebørn tage icke Arff effter Fader / endog at hand lius oc skøder dennem alt det som hand mest formaa / Uden at hand skødte dem nogit i Hen-

der før end hand døde. End haffuer mand Slegfred Børn / oc tager deris Moder siden til Ecte / da ere de Børn alle Adelkone Børn / endog at de vaare alle før fødde. Træl oc Flædføringe / oc Klostermend maa ey arffue.

Om Mand døer met megen Gield.

Cap. XXVI.

OM nogen Mand døer / der megen Gield skyldig er / oc setter alt hans Gods til vissen for sin Gield / enten Klostermend eller andre Mend / Kendis hans rette Arffuinge ved hans Arff paa tredinende Dag / Da gielde all den Gield der kræffuis / eller giffue Low paa den Dødis vegne. End kendis de ey ved Arff / da gielde hin Gielden / der Godzit haffuer til vissen tagit / saa vijt som Godzit kand tilrecke.

Huor lenge mand maa Slegfred haffue.

Cap.

Cap. XXVII.

HVo som haffuer Slegfred met sig i Gaarde / oc gaaer aabenbarlige met hende at soffue / oc hun haffuer laas oc luckelse / oc søger æde oc dricke met hannem aabenbarlige tre Vinter / hun skal vere Adelkone oc rette Hustru.

Huo Verie maa vere.

Cap. XXVIII.

SMaa Børns Verie effter Faders Død / er Broder fuldsuoxen / oc som er kommen til lawalder. End er ey Broder fulduoxen til / da er Aaldefader: Er ey hand til / da er Faderbroder / Er hand ey / da er Moderbroder / Er ingen aff dem til / da skal næste i byrd vere Verie. Faderens Frender ere nærmere at vere verie

end Mødernis Frender / om de ere lige nær i byrd / oc ville vel verie / Ville de ilde verie / da skal Konningen sette dem til verie / huem hand vil. Fordi Konningen er verie for alle dem / der ey selff haffue rette verie. Den maa ey vere verie / der herier.

Om Kone maa sine Børn / oc deris Gods giemme.

Cap. XXIX.

Kone imen oc all den stund hun vil sidde met hendis Faderløse Børn wmandit oc wgifft / Da maa mand ey Børn fra hende tage / Dog skulle deris Lawe verie haffue deris Jord at giemme / oc verie oc forsuare det met Lowen / om nogen paa trætter / Moderen tager dog alt nytte der affganger / oc skicker der met effter hendis villie. End Mandis eller gifftis Moder / Da skulle Børn til Lawe verie / vden de ere saa spæde / at de kunde

ey Moders hielp myste / det er / til sin Vinter: Dog naar hun Mandis oc bliffuer gifft / da tage Lawe verie Børnenis Gods / som ere met hende / vdi deris giemme oc foruaring / oc giffue hende Fosterløn oc Kaastiegield. End sellier Moder sin egen Jord for trang / imen hun sidder met hendis Børn / Oc ganger Jords værd dem alle til tarff oc gode / Mandis hun siden / eller de fra hende / Da maa hun tage saa megit aff Bosæ vskifft / som hendis Jord vaar værd. End aff deris Jord faaer hun icke / vden om Kiøbeiord er til / da tager hun der aff fyllist for sin Jord.

Om Steffader oc Steffbørn.

Cap. XXX.

Steffader maa ey vere Steffsønners verie / vden at næste Frender ville det samtycke / Dog skal hand enten tage dem vdi fellig met sig / eller til vurderit Penninge / imen

hand er deris verie / Dog maa hand ey aff-
hende deris Jord / oc ey deris Hus. Huilcken
som andens verie skal vere / hand skal haffue
saa megit ved at hette / som hand tager vnder
sit veriemaal / met fuld Eyendom / Paa det at
der som nogit ødis eller forkommis aff deris
Gods / som hand er verie for / at hand haff-
uer da aff sit egit Gods / saa megit igen at
gielde / oc skaden at oprette. End øder hand
mere end hand haffuer selff / da maa hand
ey verie vere. Huo som verie er / hand skal
acte den kaast hand haffuer for de Børn / oc
huad der offuer er / det skal gange Børnene
til fremtarff. End vorder ey næffnd paa
Tinge met Frenders Raad / huor megit de-
ris Gods skal skylde huert Aar / dennem til
fremtarff / Da haffue de loff til / naar de kom-
me til deris Alder / at kræffue alt hues deris
Gods oc Eyendom mest maatte skylde: Dog
bør verie tredie Penning aff hues deris Gods
maatte skylde / for hans wmag oc bekaast-
ning. Jngen Verie maa affhende Børne
iord / der de ere verie for / Huercken Fader eller
Aaldefader maa affhende Børne iord / siden
deris Moder er død. Huo

Bog.

Huo ey Verie maa vere.

Cap. XXXI.

Kloſtermend oc Lærdemend/Det er/ Preſter oc Degne oc Subdegne mue ey Verie vere/ paa Ligmands Ting. Bryde oc træl/ oc den der Flædførd er/de mue ingen Mands verie vere/ Fordi de ere ey deris egne verie.

Om Flædføringe.

Cap. XXXII.

Hvoſom vil ſig Flædføre/ hand maa det aldrig vederſige. End paa Tinge ſkal mand flædføre ſig. Huo ſom træl haffuer/ eller flædføring tager / hand ſuare hans Eieringer Saarer Flæt føring ſin egen Hoſbonde/ Da gielde Hoſbonde der ſaar vorder blod vide. Huo ſom ſig vil flædføre/ hand ſkal

førſt

først lawbiude sig oc sine Penninge til dem hannem skulle arffue: End forglemmer hand det/ da mue de dele hannem til sin egen frelse/ eller til dennem selff. Kalder anden Mand paa Flædføringe/ oc er det ey giort til Tinge/ da er hand frels foruden all Low. Den der quennit eller gifft er / hand maa sig ey flædføre/ vden hun flædførde sig met hannem / eller de ere saa gamle / at Biscop vnder oc tilstæder dem særlige at leffue.

Huorledis Mand skal Quennis

Cap. XXXIII.

HVo som vil Kone tage/ bede aff Fader eller Søn / om hand er til/ oc fulduoren/ eller Broder/ End er ingen disse til / da tigge hand aff den der næst er/ Dog met hendis Ja oc villie. End haffuer hun ey Frender / Da bede hun huem som hun vil/ at giffte sig. End haffuer hun saa nær Frender / at de ere ret

verie/

verie / saa som er Fader eller Broder / eller Sønnesøn / eller Aaldefader / Faderbroder / Moderbroder / oc giffter sig selff vden deris Raad / Da volde de hendis Gods men hun leffuer / Vden de vorde anderledis til sinds: End ganger Kone Vold offuer / haffuer fordi icke tabit sit Gods.

Huo Jord maa affhende.

Cap. XXXIIII.

Bonde maa sellie sin egen Jord / huem som hand vil / om hand Lawbød det try Ting / til hans næste Frender / de der hannem skulle arffue: Fæderne skal biudis Fæderne Frender / oc Møderne Mødernefrender / Men skøder hand før end hand Lawbiuder / Da mue hans næste Frender det effter kalde / oc hand haffuer der met forbrut iij. Marck til Bonden / oc iij. Marck til Konningen: End siger hand der solde / at Lawbødit vaar / giffue tolff Mends Eed.

Om Kone Jord.

Cap. XXXV.

BOnde maa ey sellie sin Konis Jord / uden hand haffuer omgodt eller lige gaat ved at hette / oc Barn ved hende. End sellier Bonden sin Konis Jord/ oc kiøber anden Jord / da tager hun fyllist aff kiøbe Jord imen til er. End er mere kiøbe Jord til/ end soldt vaar / da skifftis hun imellem Arffuinge. End er mindre Kiøbeiord til end soldt vaar / Da tage Kone fyllist aff Bondens Fæderne.

Hvor gammilt Barn sin Jord maa affhende.

Cap. XXXVI.

VEnbarn maa sin Jord ey sellie / oc ey anderledis affhende/ før end hand vorder XVIII. Vin-

Vinter gammel. End Møbarn maa aldrig sin Jord affhende / Uden om hun vorder saa fattig / at hun det sellier for Liffs føde: Da skal hun sellie det met næste Frenders Raad: Dog ey mere tilsammen / end for halff marck Sølff it Aar. Encke maa sin Jord met næste Frenders raad baade sellie oc skiffte. Sellier Bonden sin egen Jord / oc øder hende i fellig / da gielde Hustru ey effter. End sell Bonden sin Jord / oc sin Konis Jord for wselhed / haffue hiemgield: Fordi de ere skyldige at fødis aff deris beggis Gods.

Huor Jord skal skiødis.

Cap. XXXVII.

Paa Tinge skal mand Jord skiøde / oc ey anderstedz / det er / paa det Herritzting som Jorden vdi ligger / eller paa Syssselting / eller paa Landsting / eller for Konningen: Fordi at Tingsuidne er saa sterckt / at imod Tingsuidne skal ingen Low giffuis.

Huilcket Tingsuidne er.

Cap. XXXVIII.

TIngsuidne er det/de gode Mend paa Tinge vaare/ Vidne/ det de saae oc hørde. Mindre end siu Mend mue ey Ting holde/ Oc saa mange Mend ere oc it fult Tingsuidne. Den Jord som mand giffuer til Guds Hus/ skal hun selies/ da maa den kiøbe huo som vil: Fordi at alle Christne Mend skulle alle Brødre vere.

Om Hustruens Siælegifft.

Cap. XXXIX.

HVstru som Bonde hoffuer/ oc Barn ved/ maa ey giffue Siælegifft/ mere end Bonden giffuer Ja til. End vorder kære paa Siælegifft/ enten aff Closters mend el-

ler andre/ Da vorder Bonde ved Low/ at hand iette ey mere/ end hand ganger ved. End haffuer hun ey Barn ved hannem/ Da maa hun giffue halff hendis Hoffuit laad for sin Siæl.

Om Mand sellier sin Jord/ oc vorder ey lagd i Jord.

Cap. XL.

SEllier Mand sin Jord for rede Penninge/ oc vorder ey lagd i Jord/ Det der i Jord findis at vere Jord/ det der i Penninge vorder fundit/ vere Bosæ. End om Bonden hand kiøber først Jord/ met Bosæ/ oc sellier siden sin egen Jord/ for sin kaast/ oc hans Hustruis/ saa megit som kiøfft er/ Gieldis Bonden effter for hans Fæderne/ om Kiøbe iord er til. End er mere kiøbt end Bonden solde/ skifftis imellem alle Arffuinge: Er mindre til/ tage fyllist aff Bosæ/ Er ey Bosæ til/ haffue Hiemgield.

Om mand sellier Whiemmelt.

Cap. XLI.

Hvo som sellier Whiemmelt Jord/ oc delis det tilbage/ Da legge hand værd vd der solde/ oc bøde tre Marck Bonden/ oc tre Marck Konningen/ fordi hand solde Whiemmelt. End huo som sell anden Jord/ hand bør at hiemle oc verie hannem den met sine næste Frender/ til des/ at den som kiøbte/ haffuer tre Vinters hæffd der paa/ Fordi at Lawghæffd er ey mindre end tre Vinter: Siden bør hannem der kiøbte/ at verie det met sine egne Frender/ Vden paakaldis aff dem som ey vaare komne til Alder/ Eller Quinde som ey haffde rette verie/ eller de Mend der da vaare vden Lands/ den tid Jorden soldis.

Om Mand sellier Whiemmelt Jord.

Cap.

Cap. XLII.

Sellier Mand anden Jord / oc skill eller iæffuer dennem om / huad heller hand kiøbte mere eller mindre / Oc haffuer den der kiøbte tre Vinters Hæffd der paa Vkiærdt til Tinge / Da maa hand ey vinde hende igen der solde. End vorder dem trætte der om imellem inden tre Vinter / Da staar det paa Tings vidne / Er ey Tings vidne til / Da vorder den nærmer at vinde / der solde.

Om Mand kaller sig at haffue kiøbt baade Søsterens oc Broderens Jord.

Cap. XLIII.

Kaller Mand sig at haffue kiøbt baade Søsters Jord oc Broders / Oc er hun vmandit / oc met Broder i fellig / oc er ey Tingsuidne til / at Næffnd vaare baade særlige /

lige/ Da verie den ved Low der solde/at hand solde icke mere end sin egen laad. End brøster hannem Low / bøde tre Marck / oc Søster beholder sin laad : Uden at hendis rette verie/ eller hun selff/ haffuer den affhendt.

Huor Mand skulle Jord verie.

Cap. XLIIII.

Jord met at Verie / kommer ey andit til/ end Kiønsnæffn. End haffuer nogen Bonde trætte met Kircke om Jord/ oc gielder Jord mere end en Marck Sølff / aff rette Byes vurdering / da skulle Sandemend der om skillie. End gielder Jord Marck Sølff eller mindre / oc haffuer Bonde det i Hæffd / da vere hand ved Kiønsnæffn. End om Jord er i Kirckens Hæffd / da skulle Kirckeuerie oc andre Sognemend (de beste) saa at de ere Tolff/ suere hende Jorden enten til eller fra. Haffuer Bonden hafft Jorden i XL. Aar i

Hæffd/

Hæffd/ Da vere Lowløs for Kircken. End haffuer Kircken hafft Jorden XXX. Vinter i Hæffd / vere Lowløs / om det stod wkiært.

Om By eller Boel skill at.

Cap. XLV.

DEn Mand der siger sig at haffue mindre aff Jord / som kaldis Boel / end hannem bør / Hand kommer alt Boel til Reebs. End skil Boel ved andet/ da kommer hand all By til Reebs.

Om Ornum i By.

Cap. XLVI.

ER Ornum i By/ da skal hun vere aff arild / oc sær merckt met Steen/ eller met Stabel/ eller met Grifft/ hun rebis ey

ved By/ Fordi at hun skerter all By. End vorder skelnit eller trætte paa/ huad heller det er Ornum eller en deel/ om det ligger wbygd/ Vide den det i Hæffd haffuer/ met Næffn i kiøn/ at det er hans Ornum/ oc bør ey at skifftis til By. End er det ey merckt met Steen/ eller Stabel/ eller Grifft/ da gange det vnder Reeb.

Om Torps Marck skill ved. Adelby.

Cap. XLVII.

ER Torp giort vde paa Marcken/ oc er alt en Ager skifft/ oc Engskifft/ Oc skill dem om huad til Torp hør/ oc huad til Adelby/ Da skulle de vide der i Adelby bo: Tyckis dem i Adelby bo/ at det Torp staar dem til skade/ da mue de kalde dem efter igen/ om den skade er dem wtaallig. End ville de ey efterfare/ Da skal mand legge dem Laugdag for paa Tinge/ effter at fare. Sidde de effter/ at

at de ere lowlige opkraffde oc opdeelte / Ligge Kongens Ræt ved: Dog om de haffue tre Vinters Hæffd paa deris bygge / wkiærdt paa Tinge / da maa mand dem ey opdele.

Om nogen settis i Vong.

Cap. XLVIII.

Hvo som settis i Vong fra Adelby / Endog at hand bygger paa sit egit / Da skal hand enten paa sit egit komme sig til forthe oc fægang / alle Eyere skadeløst / eller flytte til Adelby igen.

Om Reeb paa Jord.

Cap. XLIX.

Reeb maa ingen Mand forsige paa By / huo som paakalder: Huo som vil vide sig til Stuff / eller

eller særkiøb i nogen Deel eller By / Lade da Reeb gange / Oc haffue da saa megit som hand haffde / der hand fick aff / enten kiøb eller Stuff / eller hans Forældre / oc skierte ingen Mand / vden den der skyldig er at skiertis / det er / den der solde : Mand er oc nærmere at vide sig til Reebs / end den der hannem vil vinde fra.

Huorledis Mand skal dele til Reebs.

Cap. L.

Hvo som sig vil dele til Reebs / hand skal først kiære paa Tinge / at hand er brøstholden / eller haffuer wieffnit aff hans Meteyere / oc mindre end hannem bør / oc begiere Jeffnit met Reeb / Da næffnis hannem oc hans dele Mand / eller Genpart Ting for / Det er / det Ting der næst effter er / om hand sidder inden Herrit : End sidder hand vden Herrit / da leggis hannem halff Maanitz

nitz Dag for: Den der kiærer hand skal steff-
ne den der for Sagen er/ Fem Nætter før
end Ting holdis/ met to Mend for hans Bro-
fiæl/ Saa skulle de oc vidne paa Tinge/ at
hand vaar Lowlige steffnd/ komme de til suar/
der steffnde vagre / da leggis dem for paa
Tinge/ den femte Dag der effter at Rebe den
Jord/ som dennem skill om: Gode Tinghø-
rere oc Sandemend skulle til Næffnis off-
uer at vere/ oc vidne om den der for Sagen
er/ tilbiuder ret. De skulle sige paa Tinge
huad giort vaar paa Lagdag/ Oc effter de-
ris vidne skal Mand enten mæle Reeb til/
om det giøris behoff/ eller dømme det at stan-
de/ det Tinghøringe vaare samsette om. End
kommer hans forfald der sictet er/ paa ve-
dermaals Ting/ oc ey hand selff/ Da næffnis
hannem andit Ting for. Men lenger end
tredie Ting maa ey forfald gielde/ vden hand
ligger paa sin siuge Seng/ saa hand icke kand
komme/ eller er vdi Kongens Syssel oc For-
bud/ eller i Pilegrims færd vden Lands/ el-
ler hand er kaldit til høyre Dom/ eller skal
verie sin Jord/ Om det vaar hans rette Lag-

dag: Disse ere alle lauge forfald i alle dele. End om Mand tager ved Genmaal paa Tinge / da maa hannem ingen forfald hielpe/ vden Siugdom oc Pilegrims gang allene: Tager alle Eyere ved Reeb paa Tinge / da maa ey en Mand eller to det siden formene.

Ingen Mand maa Forthe bygge.

Cap. LI.

INgen Mand maa Forthe bygge / Fordi at Forthe er alle Mands: Huo som Eyere ere i By / huor megit som hand haffuer i By / maa hand io kalde paa Forthe/ om nogen Mand haffuer det mindsket eller forkrenckit. Alle Toffter i By ere / skulle haffue Forthe / baade gamle Toffte oc soorne Toffte. Det er soorne Toffte / om alle Eyere i By ta[..]n Deel/ der ligger i By vbygd/ oc giør til Tofft/ der før vaar Agerland/ Oog saa/ at aff den samme soorne Deel giøris oc.

saa Forthe. Huor som Mand boer vden Adelby/ de skulle aff deris egit fange dem selff Forthe. End ere alle Eyere fløtte fra Adelby/ oc sidder en effter/ Da er hand nærmere at kalde dem effter igen/ end de hannem bort/ Vden hand taal oc tier forlenge/ Det er/ tre Vintre vkiærd. Odis Adelby/ da skifftis det før vaar Forthe/ som anden Jord/ til By oc til Boel.

Huor Om XII. Eyere skulle suere.

Cap. LII.

Imellem Toffte oc Forthe/ oc imellem Toffte oc Agerland/ imellem Skow oc Agerland/ imellem Deel oc alle Ophoff/ oc Kongens Herritz stræde/ skulle XII. Eyere met deris Eed vide. End ere ey XII Mend i den By/ Da skal mand tage aff den By der næst hos liggendis er/ til de bliffue XII. Huad som de XII. suere lowlige/ tilkraffde paa rette Lagdag paa Tinge lagd/ det skal stande.

stande. End skill dennem at / da stande det / der de fleste giorde / om det der sagt er. End føre sex it / oc sex it andit / da næffnis tre der til / oc huilcket som de to følge / det stande. End om flere Næffn komme til / da stande det de første giorde. Huer Mand der i By boer / skal oc maa vide sig til Forthe / oc til vdgang / om hand haffuer tre Vinters hæffd wkiærd paa hans bygge.

Om en Mands Skow oc anden Mands Marck mødis.

Cap. LIII.

MOdis en Mands Skow / oc anden Mands Marck / da bør den der Skow eyer / saa langt som Grene lude / oc Roden rinder : Vden om det er almindig / der eyer Kongen Jord / oc Bonden Skow.

Om Mageſkiffte.

Cap. LIIII.

INgen Mand maa nøde anden til Mageſkiffe / vden den andens villie.

Om Solſkiffte.

Cap. LV.

NAar Solſkiffte paa By / da ſkal huer Mand opgiffue ſin Hæffd vdi all Marcken / vden det er Ornum eller Kirckeſtuff / eller nogen Mands ſærdelis kiøb / det mand veed ey huem ſkierte ſkal. Ingen deel der Stuff ligger i / maa mand enten øge eller mindſke / Siden rebis førſt Toffte der i By ligge / ſaa at ingen Mand maa det ilde eller formene. End falder nogen Mands reeb vnder anden Mands bygge / oc vil hin ey rømme der paa boer / da haffue den vold til / der paakal-

 der /

der / at tage aff hans wbygde Jord paa Marcken/huor som hand vil/ Reeb for Reeb/ Saa heyner Mand Landbo toffte / som den Tofft hand boer selff paa / ocsaa Garsæde Toffte / ocsaa huilcken Toffte der nogit bygd er paa / oc før vaar bygd / end Marcken deeltis til Reebs. End bygger Mand anden Mands Jord / enten met Hielm / eller met nogle andre Hus / Da maa hand der Jorden aatte / de Hus ey affbryde/ vden Tings Dom/ oc met trende Lagdage. End rømmer den der bygde / at første Lagdag/ oc giffuer Low paa at hand meente at det vaar hans egit/ vere angerløst. End taal hand Dom/ bøde tre Marck Bonden / oc saa Kongen tre Marck. Saa som Toffte skifftis i By/ saa skifftis oc all Marcke Jord: Den samme Low er om Giærder delis op/ som Hus opdelis.

Om Veye til By.

Cap. LVI.

TJl huer By bør met rette fire Veye at gange / de der til aff Arilds tid haffue gangit / oc dennem

nem maa ingen Mand formene eller spilde/ End huo som dennem formener eller spilder/ gielde tre Marck Kongen / oc giøre den Vey vel ferdig igen. Offuer huer Bymarck skulle de Eyermend der i Byen bo / Kongens Herrstræde giøre. End er der saa megit wføre paa Veyen / enten Moser/ store Aaer/eller andit sligt / Da skal all Kirckesognen hielpe til at giøre Bro/ om det er fornøden. End er det alt Herritz Vey/ da skal alt Herrit hielpe til at giøre Bro/ oc holde den siden ved mact. Ingen Mand maa soorne Veye mene eller lucke/ der til Kiøbsted/ eller Ting/ eller til Strande/ eller til Skowos er lagd. Adeluey skal vere fiorten Alne bred : End Forthe skal vere XVI. Faffne bred / eller saa bred som alle Eyere ville.

Om Mølle at bygge.

Cap. LVII.

MAnd maa ey giøre Mølle aff ny / vden hand haffuer Dam oc Damsted / dog saa at det

flyder ey paa anden Mands Eng/eller Ager/ oc spiller ey met Bagflod de gamle Møller der aff arilds tid haffue verit/vorder Mølle giort vden forbud/oc alle Mends paa klage/ oc fanger den der bygde/ Laghæffd der paa/ Da bør hand at vide Flod oc Flodsted/Dam oc Damsted oc Damsbond/ met hans Kiønsnæffn. Laghæffd er trende flodemaal vden kiære. Kaldis der paa før end Møllen vorder giort/ da skulle Siunsmend tiluisis / oc vide huad heller hand flød paa sit egit/ eller paa anden Mands Jord: Fordi ingen maa fløde paa anden Mands Jord / vden hans villie / oc ey graffue/ oc ey Hus paa sette.

Om Fiskegaarde.

Cap. LVIII.

Lig samme Low er om Fiskegaarde/som om Mølle/mand maa ey felde Vand fra sin arilds rende/fra anden Mands Fiskegaarde/oc ey fra anden Mands Jord.

Tafflen til den Første Bog.

Første Bog.

Om

Tafflen til den Første Bog.

Anden

Anden Bog.

Om Sandemend.

Cap. I.

SAndemend skulle vere otte i huert Herrit/ to i huer Fierding/ aff ingen fellig/ oc aff ingen Kirckesogn dog mere end en. Huer aff dem skal haffue Eyedom i den Fierding som hand er Sandemand vdi/ at mindste felligs bryde/ oc ey Landbo. Jngen Mand maa dennem afftage/ vden om de forsuere deris Boeslaad/ eller de tage mere Hesteleye end deris ræt er/ Dog maa ingen Mand i it Herrit haffue baade Læn oc Sandemends Eed.

Huor om Sandemend skulle suere.

Cap. II.

SAndemend skulle suere om Mandrab/ om Affhugg/ om Quindetægt/

tægt / om Heruerck / om Marckeskel / om Saar / om Guds Husis Eyedom / om det er mere end halff Marck Sølffs værd / oc om Baand.

Huorledis de skulle suere.

Cap. III.

SAndemend skulle suere paa Landsting / om Mandrab / om Quindetægt / om Heruerck / om Affhugg / oc om Mand vorder førdt met Vold aff sit frelse / Men paa Herritzting skulle de suere / om Guds Husis Eyedom ved Bonden / om Saar / oc om Marckeskel vdi samme Herrit der dele Jord i ligger.

Huorledis Sandemend skulle i settis.

Cap. IIII.

KOngens Breff skulle liuse Sandemend i / paa det Herritzting / der som de skulle vere Sandemend vdi / Oc Kongens

gens Embitzmand skal dennem vdi Eed tage/ Oc saa skulle de suere/ naar de giøre deris Eed. Saa sant hielpe hannem Gud/ at hand ey skal giøre for Gaffue/ eller for Frendskaff/ eller for nogit vild/ andit end det rettiste oc det Sandiste der hand veed i hans Sandemands Eed.

Om Sandemends Hesteleye.

Cap. V.

VOrder Sandemend der i prøffuede/ at de tage mere Hesteleye/ end deris Ræt er/ da haffue de først forgiort deris Boeslaad/ oc siden deris Sandemends Eed: Deris rette Hesteleye alle otte/ er en halff Marck Sølffs/ oc endog at en optager den/ da skal hun dog skifftis imellem alle de andre Sandemend. Den der Sandemend opkræffuer/ huad heller de fore met hannem eller imod/ eller icke met alle/ da skal hand dog vdgiffue Hesteleye/ paa det samme Ting/ der som de skulle suere/ der skulle de deris Heste-

leye tage met Tingsuidne / Da kommer ey siden dele paa. End holdis Hesteleye der offuer / Da maa det delis effter met Ransdele.

Naar Sandemend skulle suere.

Cap. VI.

INtet mindre end sex Vger fuldkommis Lowmaal met Sandemend / fordi at der skal try Ting til / oc halff Maanit imellem huert Ting / Paa det første Ting skal Mand liuse sit Lowmaal / om hues brøst eller skade Mand haffuer sig at beklage / oc da legger Mand dennem halff Maanit Ting faare / oc steffne Sandemend til / oc paa det tredie Ting sicter en / oc anden suarer / oc lader Vidne liude eller tiuge / at Sandemend ere lofflige til kraffde om at suere / oc da skal Dom gaa / at dem bør at suere: Siden dømt er / mue de ey forlade / at de to skulle suere / vden deris Boeslaad ligger der ved. Sandemend oc Ransnæffning mue skille om alt det de ere lofflige tilkraffde / alle Aars Tide der Ting holdis /

Fordi

Fordi at Mordere oc Tyffue oc Ransmend skulle aldrig Fred haffue / thi de frede ingen Mand.

Skil Sandemend at.

Cap. VII.

Skilles Sandemend at / da skal det stande / som de fleste giorde / Vden saa er / at otte aff de beste oc sandiste Bygdemend / oc Biscopen vidne / at de haffue giort wlow oc wret / eller bøde. End suere de alle it / oc dog saa aabenbare fore dem om meen / at huer Mand det veed / Saa som / om de fore en Mand til anden Mands bane / der ey da vaar i den By / der hin vaar dræbt vdi / eller ey i det Land / Da mue de dog vel deris Boeslaad forgiøre / Fordi at Sandhed skal vere rigere oc kierere end Lowen. End om de fleste Mend i Bygde sicte dennem ey / oc suere de alle it / Da skal det stande. End suere somme Sandemend paa it Ting / oc ere de andre ey paa Tinge / Da skal Mand deris forfald giøre /

Enten at de ey viste det Ting / eller de vaare i lage forfald / Da skulle de suere det næste Ting der effter er / eller igen giøre deris forfald/ som for er melt. End suere de ey paa det tredie Ting / effter at de andre sore / Tabe deris Boeslaad/ om de vaare inden Lands/ oc vden siuge Seng.

Om Mandrab.

Cap. VIII.

DRæbis Mand paa Torsdag for Nonn / eller nogen Dag for Torsdag / oc er Landsting den næste Løffuerdag der effter/ Da bør Frender at liuse det paa det samme Ting. End dræbis Mand effter Nonn paa Torsdag/ da mue de bije til andit Ting der næst effter.

Om ey mælis lowlig effter.

Cap. IX.

MÆlis ey lowlig effter / oc liusis ey som Low er / oc forganger Landsting/ da maa Mand ey effter mæle/

vden Kongens Orloff. End giffuer Kongen ey Orloff til effter at mæle / da kand hand icke fange der effter. Melder mere end rette Mandebod / Det er trende atten Marck Penninge / Eller fuld vurdering for saa mange Penninge / eller Kiøns næffn / om den døl der for Sagen er. End vil den der efftermaal skal haffue / ey effter mæle paa Lagting / oc ey fanger Orloff effter at mæle aff Kongen / inden Dag oc Jamling / Da skal Kongen mæle den ved bod / der for Sagen er / om hand ganger ved. End døll hand / da vere ved Kiøns næffn. End vil den der sicter ved ingen disse tage / der sagt ere / Da er Kongen skyldig at mæle den der sictet vaar / oc hans Frender / angerløst oc aarsagit for de dele / Fordi at bøle Sag skal ingen ved anden bære.

Om Kongen giffuer Effter maal.

Cap. X.

Giffuer Kongen Effter maal / da skal den der Effter maal haffuer / liusis met Kongens Breff

paa Landsting / at hand haffuer fangit Efftermaal / effter hans Døde Frende / Oc paa det Ting skal hand liuse den Døde Frendis bane / saa som hand vaar død i den samme Vge der næst for / oc følge siden sit Lowmaal / som før er sagt om Mandrab. End huo som til Efftermaal fanger Kongens Breff / oc døllier det try Ting / Da er det skyldig hannem intet at due.

Huilcket Sandemend til skulle.

Cap. XI.

HVor som Mand vorder dræbit / enten i Kiøbsted eller paa Landsbyen / Jhuor som helst det er / Da skulle de Sandemend der om suere / de der ere Sandemend / der som Gierningen vorder giort. Den samme Low er om alt det Sandemend skulle om suere.

Huorledis de skulle suere.

Cap. XII.

VIlle Sandemend suere en Mand til Bod / da bede de dem saa Gud hielpe / at den Mand haffde enten Saar eller Hugg / eller vaar nødt til at verie sit egit Liff / eller sit egit Gods / oc bør fordi sin Fred at holde. End ville de suere hannem Fredløs / Da skulle de suere at hand dræbte sagløs Mand / oc er fordi skyldig sin Fred at myste. End om Banesag vorder liust paa Landsting / Da bør Sandemend met deris Eed at randsage oc vduise hannem rette Banemand / oc huad hannem vordt til Bane oc Lifflagd.

Om Tegen Gield.

Cap. XIII.

VEstis Bod hiemme / oc vorder ey sorit om / da bør Kongen Tegengield / det er / tolff Marck Penninge. End sueris Mand til Bod / Da tager Kongen icke mere end Bloduide. End flyer hand Fredløs / eller døer / da bør Kongen aff hans Bo tre Marck for Bloduide : Saa bør hand oc / om hand beholder sin Fred.

Om Affhugg.

Cap. XIIII.

Ville Sandemend suere en Mand Fredløs for Affhugg / da skulle de suere / at hand tog sagløs Mand / oc ledde hannem til stock oc hamlede hannem / Oc er fordi skyldig sin Fred at mysste: Fordi at hand maatte saa vel tage aff hannem Liff som Lemmer. End ville de suere hannem til Bod / Da skulle de suere / at i den Vey som de møttis / da vilde hand ey Liff aff hannem tage / oc ey Lemmer / oc det skede aff vaade / oc er fordi skyldig sin Fred at holde.

For huilcke Affhugg Sandemend skulle suere.

Cap. XV.

OM allehonde Affhugg / Saa vel Øye / som andit Lemm / bør Sandemend at suere. Huor som fierding Mands Bod bødis for Affhugg / Der maa Mand sueris Fredløs faar.

Om Quinde tect.

Cap. XVI.

Klager eller deler Mand effter at Kone er met Vold tagen/ oc ville Sandemend suere hannem Fredløs/ da skulle de suere/ at hun vaar tagen met Vold/ imod hendis egen villie/ oc hafft til Haadkone/ oc er den hende voldtog der for skyldig Fredløs at vere. End er det vitterligt/ at hun vaar ey voldtagen/ da skulle de suere/ at hand tog hende ey met Vold/ oc ey imod hendis egen villie/ oc er fordi skyldig sin Fred at beholde.

Om Kone vorder voldtagen.

Cap. XVII.

Hvilcken Kone sig kalder voldtagen at vere/ Saa snart hun kommer i hendis egit frelse/ da skal hun kiære det vold/ der hende er giort/ for Grander oc Grandekoner/ oc paa Kirckesteffne/ oc siden paa Tinge/ da er det vel venteligt/ at hende er Vold giort/ oc ere Sandemend fordi skyldige/ om saa vorder mælt at suere. End taal Kone/ oc tijer/ effter at det er aaben-

aabenbarit/ oc Mand dog veed aff/ baade Grander oc Grandekoner/ at den Mand haffuer hafft den Kone/ eller om hun vorder met Barn/ oc kiærer ey før/ da er det ventelig/ at hun vaar ey voldtagen/ Dog der alligeuel vaar ilde metfarit/ da tøre ey Sandemend tilgange. Huo som sictis for Voldtæct/ oc suere de hannem angerløs/ da er den der paa deel/ baade skildt ved Bod/ oc saa ved anden Low for Leyeruide/ Fordi at den mere Low tager io den mindre bort.

Om Lønleye.

Cap. XVIII.

Lader nogen Mø eller Kone ligge hos sig i løn/ met sin egen villie/ oc vorder det aabenbarit/ dog at hun tijer/ oc sicter ingen Mand/ Da mue Frender dog sicte huem de ville/ oc vide den Gierning/ oc haffue aff hannem enten Frender Eed/ om hand døl/ eller trij marck bod/ om hand ganger ved. End falder hand aff Lowen/ da søge hans Mandhellet/ om hand vil ey stande til Rette. End siden at

Frender haffue en gang Bod for hende tagit/ oc vil hun siden giøre ilde / at lade en / oc tage en anden/ da mue Frender ey huer finde Bod for hende tage/ Vden om hende giøris Vold. De der næst verie ere / skulle dele disse Dele/ oc ey anden Mand / oc aff den Bod tager hun intet / Fordi at det vaar met hendis egen Villie/ oc ingen Frende/ vden den hendis rette verie er/ oc hendis Gifftermaal skulde volde.

Om Kone døer aff Barn.

Cap. XIX.

VOrder enten Mands Hustru / eller Slegfred død aff Barn / da skulle Sandemend om hendis Død ey skille/ Fordi at Barn affledis ey ved hende/ vden hendis egen villie.

Om Slegfred Daatter.

Cap. XX.

VOrder nogen Mands Slegfreds Daatter beligget / oc er hun ey Tingliust / da maa ingen der hende tilhører paa Fæderne / dele disse Dele/ Men de

der næst ere paa Møderne / Oc Giffter-maal skulle volde. Den Søn der Kone fanger i Løn / tager icke aff den Bod / der hans Fader bøder / til Leyeruide for hans Moder.

Om Marckeskel.

Cap. XXI.

Vorder der trætte om Marckeskel / Da skulle Sandemend aff det samme Herrit / stable enten met Stock eller Steen / oc suere siden paa den sted / der som den skelnit er / at de haffue giort ret. End er det baade Marckeskel oc Herritzskel der Mand trætter om / Da skulle fire aff it Herrit / oc fire aff andit Herrit / de der næst er siddende / skille om / det sandiste de vide / oc suere paa / at de giorde ret / oc liuse siden paa Tinge. End er nogen minde til / at før vaar om sorit / oc leffuer nogen Mand aff de der sore / da skal der ey mere om sueris. End er der ey minde til / at før vaar om sorit / oc vil Kongen ride Marckeskel / da staar det oc for fulde / Dog maa hand ey komme aff twuare til / Saa at det er dølt for enten aff dennem / der i den dele er: Be-

dre er det dog/ at Marckeskell sueris end [illegible] [illegible]/ Fordi det er dem mest vitterligt / der næst sidde. Er det oc om Marckeskel saa/ at de der bo i en By/ haffue kiøbt i anden By/ Da skulle de kalde paa deris kiøb paa vedermaals Ting/ Det er / it Ting før end sorit vorder om / eller før end Kongen rider Marckeskel / oc kalde paa Stuffkiøb / oc gange ved Marckeskel / Da verie de deris kiøb met Kiønsnæffn / om det er merckt met Steen/ eller Grøfft/ dog at Marckeskel sueris aff sted. End kaldis der ey paa Stuffkiøb / oc gange ey ved Marckeskel / før end sorit er / Da dwe dem ey siden deris paakald.

Om Mand vorder Fredløs.

Cap. XXII.

Sveris Mand fredløs / oc ville hans Vedersager ey Bod tage / Da fly hand Land inden Dag oc maanit/ flyer hand ey / Da bør Kongen at giffue skiøling offuer hannem / oc ey bør Kongen aff hannem Fredkiøb at tage/ før end hand haffuer forligt sig met den Dødis kiøn. End flyer hand

Land eller døer / Da skulle hans næste Frender bøde tuende Saele / Herdis hand oc vdi Landit / da bøde Frender to Saele / Den der næst er paa Fæderne / saa som er Fader / eller eldste Søn / eller andre Frender / om de ere ey til : Hand tage Stud eller Hielp aff Frem dernis Frender / oc bøde en Sael paa Fæderne. End den der næst er paa Møderne / saa som er Broder / eller andre næste Frender paa Møderne / om Broder er ey til / tage Stud aff Mødernis Frender / oc bøde en Sael. End haffuer hand der Fredløs er / to Brødre / som selffue haffue Godz / oc lage opholdit Mand er for dennem / Da er den eldste Formand i den Sael / der bødis paa Fæderne / oc den yngre i den Sael paa Møderne bøds. End er ey mere til end en Broder / da er hand formand i den Sael paa Fæderne bøds. End haffuer den Fredløse to Sønner / da ere de næst at opholde de to Saele / der sagt er / Dog skal den eldste den Sael opholde / der paa Fæderne bødis. End er ey mere til end en Søn / Da holde hand op den Sael / paa Fæderne bødis / oc den anden Sael bøde de næst ere paa Møderne.

At

At Closter maa ey Fredløs Mand tage.

Cap. XXIII.

CLoster maa ey nogen fredløs Mand tage. End huilcken Lowfeld Mand Closter tager/ bøde Lowfult for hans brøde/ om hand er Munck eller legge hannem vd/ om hand er i verdslig Klæder.

Om Oregit Mand.

Cap. XXIIII.

ORegit Mand maa Mand ey nøde til Ettebod op at holde. Den er Oregit Mand/ der ey selff haffuer Hus eller Jord/ oc ey reder Lething eller Landeuern.

Om Mand skill om Ettebod op at holde.

Cap. XXV.

END skill to Mend at/ huilcken der er nærmere Ettebod op at holde/ Da skal den der først sictis/ enten tage ved den Sael at bøde/ eller vise en anden/ der nærmere er end hand/ met Kiønsnæffn aff dens næste Frender der Fredløs er.

Huo bøde skal met anden.

Cap. XXVI.

HVo som ydermere er i byrd / end fierde Mand / hand tør ey bøde vden hand vil: Tagis oc bod ind / Da tage de oc ey / Vden Frender ville dem nogit giffue. Lærde Mend / oc Quinder / de bøde ey / oc de tage ey Bod / ihuor nær de ere vdi byrd : Fordi at de mue paa ingen Mand hæffne / oc ingen Mand paa dennem. End ere Lærde Mend / oc Quinder dens næste Arffuinge / der dræbt vorder / Da tage de en Sael til Arff oc Giørsum / om ey ere andre Sødsken til / oc Frender de andre to Sale.

Om Mand huser Fredløs Mand.

Cap. XXVII.

HVo som huser Fredløs Mand vidende / effter Dag oc Maanit / bøde Kongen tre Marck. End dyll hand / Verie sig met tolff Mends Eed / at hand viste ey aff / at hand vaar Fredløs / eller at hand herbergede hannem ey met alle.

Om Mand sueris til Bod.

Cap. XXVIII.

SVeris Mand til Bod / bøde en Sael aff sit egit / oc kræffue siden Stud aff sine Frender til de andre to Sael. End der Mand sueris til bøder/ eller Bod festis : Oc fanger hand icke aff Frender / holde dog Bod op / der hand feste/ eller hand vaar soren til : Fordi at huad som Mand fester / det skal Mand vdgiffue. End stuthe Frender icke met hannem / Da maa hand søge dennem til nams / Fordi at for ingen brøde der Mand giør / tager Mand Stud aff Frender / vden for Mandrab alene.

Huorledis Mand skal dele Heruercke.

Cap. XXIX.

HVo som vil dele Heruercke / hand skal alle de samme lunde kiære oc Tingstæffne/ oc sit Lowmaal følge/ som før er sagt om Mandrab.

Huilcket Heruercke er.

Cap. XXX.

HAnger Mand met Raadt Raadt i anden Mands Gaard / eller Hus / oc bryder Hus / oc tager der vd enten Fæ eller Klæder / Vaaben eller anden Kaaste / der Bonden hand eyer / fra Bonden selff / eller fra hans Hion / der hand paa holder / Da er det Heruercke: Berter Mand oc Bonden / eller saarer hannem / eller Hustruen / eller hans Hion / der i fellig ere i Bondens egit Hus / Det er oc Heruercke. End hittis de alle saatte eller samdrectige i anden Bondis Gaard / oc vorder dennem siden wsamdrectige / det er ey Heruercke / Fordi at det vaar aff vaade. End binder Mand Bonden i sit egit Hus / vden skyld / eller tager Bondens Daatter / eller Bondens Kone / oc fører bort met Vold / det er oc Heruercke.

Om Mand rider anden Mands Korn op.

Cap. XXXI.

RIder Mand anden Mands Korn op met Vold / eller hiorder sit Fæ der i met Vold / da er det Heruercke:

Dog

Dog skal der gode Dannemends Nafiun til / paa det naste Ting / oc vide huad skade giort er.

Huilcket Mands Hus er.

Cap. XXXII.

HVor som Mand bygger enten met Tield / eller met Grifft / eller met Riijsboed / oc haffuer der i fφrdt sig selff / oc sine Kaaste / Der maa Mand bryde paa hannem Heruercke / saa som i hans egit Hus: Saa er det oc / om Mand er i Skib / der ladt er met fare kaaste. Huilcket Hus Mand leyer / det er hans egit / til Leyemaal er vde.

At Landbo er selff Hosbonde for sig.

Cap. XXXIII.

LAndbo er selff Hosbonde for sig / oc paa hannem mue Mand vel Heruercke giφre / oc paa bryde: Fordi at huad der giφris paa den Gaard der Bryde i boer / det er Bondens kiære. End giφris nogit paa Brydens Lemmer / eller hans Kone / eller hans Bφrn / Da maa Bryde selff dele det / vden hans Hosbonde.

Sex skulle vidne om Heruercke.

Cap. XXXIIII.

HVo som Heruercke vil dele / hand skal haffue sex gode Mends vidne/ aff det Herrit / der de Gierninger ere i giorde / oc paa det Ting der Lands Lawting er. Skulle de sex Vidne / at saa er ved hannem brut / at hand maa dele Heruercke lowlige. End om hannem brøster Vidne/da skal den der sictet er/ verie sig met Næffn i Kiøn.

Om nogen Mands Fæ dræber Mand.

Cap. XXXV.

SLaer nogen Mands Hest nogit Menniske til Døde / eller nogit andit / der Mand lowlige maa haffue/ som er/ Nød eller Suin / eller Hund / oc vorder det forit til Mands Bane / Da bøde Bonde der Fæ aatte tre Marck Penninge/ oc giffue dog der til met Low / at hand viste ey aff/ at det Fæ haffde den vane. End skeer det tre gonge vdi Bondens Hæffd met samme Fæ / da bødis der for fulde bøder.

Om

Om Mand opføder vilt Diur.

Cap. XXXVI.

Føder Mand vilt Diur op / som er/ Vlffuehualpe / eller Biørnehualpe/ Huad som de bryde / der for bøde de fulde bøder / der dennem opføddde / eller dennem haffde i hæffd. End vorder de løse/ oc dræber anden Mand dem/ Bøde der icke for/ End i Bondens hæffd mue de icke dræbis.

Om Mand fanger Død aff det ey Liff haffuer.

Cap. XXXVII.

Om Mand druckner i anden Mands Kilde / der hand aatte særlige / Der for bøder hand tre Marck. End aatte alle grande den kilde / da bødis intet der for : Saa er oc om Leergraff. End druckner Mand i Mølledam/ eller i Fiskegaarde / eller i andre giorde Vand / Eller falder selff aff Hus/ eller Hus paa hannem/ der bødis ey for.

Om Mand haffuer Hus paa anden Mands Jord.

Cap. XXXVIII.

Haffuer nogen Mand Hus paa anden Mands Jord / saa hand er lage eyer til / oc bryder nogen Mand det Hus op/ vden hans villie / Da maa den der Husit aatte / dele det til Heruercke / oc kommer den icke ved at dele der Jorden aatte.

Om Mand Ranis i anden Mands Gaard.

Cap. XXXIX.

Bryder nogen Mand Bondens Hus op / oc tager der vd hans gæstis Heste / eller andre kaaste / der gæste eyer / Da maa Bonden dele Heruercke for Husbrud/ oc gæsten Ran for hans kaaste der hand myste. End røffuer Mand Bondens Vogn / der hans Hustru sidder paa/ da er det oc it fult Heruercke.

Om Næffninge.

Cap. XL.

Næffninge skulle suere/ om Haandran / om Boran / om Hiortran/ der somme kalde Marckeran / om vaadis Gierning/ om Tyffueri. Slig Low-

maal skulle forfølgis til try Ting: Paa det
første Ting liuser Mand for sit Ran/ Da
næffnis Ting for hans Delemand eller Gen-
part: Paa andit Ting skal første Ting for-
nyes/ Det er/ at to Mend / eller flere Vidne/
at det er deris vedermaals Ting / oc at den
der sictet er/ vaar lowlige tilkraffd at stande
hannem til rette/ der hannem sictede / oc siden
suare den der Sag giffuer: Paa det tredie
Ting skulle Næffninge suere den der Sag
vaar giffuen / enten til Ran eller fra. End
ganger den der sictet er ved dens kaaste der
hannem sicter/ før end sorit vorder/ Da skulle
Næffninge der om ey atskille / oc icke bødis no-
git til Kongen / Dog at Bonden tager sin
ræt / Men alt maa den der for Sagen er/
vdlegge met Lowen / at hand fick det hand
vaar sictet for aff vaade/ Saa at hand hug-
sede eller meente icke andit/ end det vaar hans
egit / eller hand fick det met hans villie/ der
paa kalder. End brøster hannem Low/ legge
vd det den paa kalder / oc bøde tre Marck
Bonden oc tre Marck Kongen. End ganger
hand icke ved / før end hannem vorder sorit

paa Haand / Da skulle Næffninge suere om/ oc maa hand siden ey komme ved anden Low.

Om Ran liusis oc følgis ey.

Cap. XLI.

DEn som Ran suer paa vedermaals Ting / oc vil ey siden følge Næffninge til / Hand bøde Bonden tre Marck / oc tre Marck Kongen / oc gange ey siden Næffninge til.

Naar Næffninge skulle suere.

Cap. XLII.

PAa tredie Ting effter at Mand liusis Ran paa Haand / eller sictis for nogit andit / der Næffninge burde om at skille / da skulle de til dømmis at suere ret / Der effter skulle Næffninge deris Raad tage / aff de beste Mend der i det Herrit ere / om de skulle tilgange eller ey / oc huad de skulle suere / Fordi at endog de giøre alle it / oc suere imod de beste oc de fleste Herritzmend / da mue de dog deris Boeslaad forgiøre.

Huorledis Næffninge skulle suere.

Bog.

Cap. XLIII.

SAa skulle Næffninge suere: Saa hielpe mig Gud/ oc den hellige Bog der ieg paaholder/ at denne Mand Rante anden fra/ det som hand vaar sictet for/ oc er fordi skyldig at vdlegge oc bøde der offuer/ tre Marck Bonden/ oc tre Marck Kongen.

Om huor megit Ran maa sueris.

Cap. XLIIII.

HUand Rand maa vere hat eller handske/ eller saa megit som to Handske gielder/ Huad som Mand haffuer i Hende/ fordi at det er mere Skam at vorde saa rant end anderledis. Jngen anden Ran maa vere mindre end halff Marck kaaste/ der Næffninge skulle suere om/ det er halff Marck kaaste/ der halff Marck Penninge gielder.

Om Bo Ran.

Cap. XLV.

DEt er Bo Ran/ om Mand ganger i anden Mands Gaard/ oc tager der bort aff hans Fæ/ eller Klæde/ eller Vaa-

ben/ eller nogen anden kaaste der halff Marck Penninge gielder.

Om Hiort eller Marcke Ran.

Cap. XLVI.

HIort Ran er / om Mand ganger i anden Mands Fold vde paa Marcken oc tager der vd Hors eller Nød / eller nogit andit Fæ/ eller Hø eller Korn eller Tømmer/ eller nogle andre kaaster / der halff Marck Penninge værd er.

Om Mand falder for Rans dele.

Cap. XLVII.

HVilcken Mand der falder for Ransdele met Næffninge / er skyldig at rette ved Bonden der hannem felder / det der hand er feldt til/ oc der til met tre marck/ oc tre Marck Kongen.

Om Mand skær anden Mands Ager eller Eng op met Vold.

Cap. XLVIII.

SLaer Mand anden Mands Eng op imellem Ægg oc ende / eller skær Mands Ager op imellem Ægg oc ende/

ende/ Huor megit eller lidet som sæden er/ eller Eng/ oc tager det bort/ Dog at det gielder mindre end halff Marck/ Da maa det dog delis met Ran.

Om vaadis Gierning.

Cap. XLIX.

Sietis Mand for Hilligbrøde/ eller Bloduide/ oc suer hand at hand giorde det aff vaade/ Oc suere de Næffninge der skulle om skillie/ hans Gierninger til vaadis Gierninger/ Da bøde hand ved den hand brød ved/ oc huercken ved Konning eller ved Biscop.

Huor gammelt Barn Helligt maa Bryde.

Cap. L.

ER Barn mindre end femten Vinter gammelt/ bøde ved den hand brød ved/ oc ey ved Konning/ oc ey ved Biscop/ vden for Mandrab allene.

Huor Næffninge skulle vdi tagis.

Cap. LI.

NÆffninge skulle i tagis/ otte i huert Herrit/ To i huer Fierding / de der tre Marcks Mend ere / Adelbønder oc ey Bryde eller Landbo / Men de der opholde for dennem fuld Landeuern/oc Bønder skulle komme til Tinge met dennem/ oc paa det Ting der næst er effter tolffte Dag Jule / oc næffne for Ombotzmand / dennem der de haffue tilnæffnd / Ombotzmand skal dennem i Eed tage / i saa maade / At de bede dem saa Gud til hielpe / at saa lenge som de ere Næffninge / skulle de suere det sandiste oc rettiste der de vide / vden vild / om alle de maal / der de vorde lofflige tilkraffde om at suere/ oc dem hør at suere. End forglemmer Bønder dennem/ oc ville ey tage dem til / som Næffning skulle vere / oc ey næffne dem for Ombotzmand / Da maa Ombotzmand selff tage sig Næffninge. End skill fierding at indenbyrdis / at somme ville haffue en / oc somme en anden / Da skulle de vere Næffninge/ der fleste haffue tiltagit / Dog skal det vidis/ at imen nogen er til / der ey haffuer Neffning tilforn verit/ der dog er saa føer/at hand

maa

maa vere sin egen Verie/ Da maa den ey nødis til/ der før haffuer Næffning verit. End om nogen Mand næffnis der til/ der før haffuer Næffning verit/ oc vil hand selff vere/ Da maa Ombotzmand hannem ey vræge. End kand hand ey skel giøre paa/ at nogen Mand er til/ i hans Fierding/der ey vaar Næffning/ siden hand vaar/ oc vil hand ey i gange / Da ligge hans tre Marck der ved.

Om nogen vil ey Næffning vere.

Cap. LII.

SØger Ombotzmand Bondens tre Marck lowlige / fordi at hand vil ey Næffning vere/ oc tager dennem aff hannem/ Da er hand icke aarsagit der met / Men io saa offte som hand kræffuis lofflige til Neffning at vere/ oc hand ey vil i gange / gielde tre Marck/ til saa lenge/ hand vorder saa fattig/ at hand haffuer ey tre Marck.

At Næffninge skulle ey om skillie/ den samme Dag de i tagis.

Cap. LIII.

NÆffninge skulle ey suere eller skillie om nogen Maal/ den samme Dag der de i tagis/

tagis / Fordi at de ey mue haffue mindre end siu nætter rom / at vdlede Sandhed / om det de skulle skillie om.

Om Ombotzmand vil ey kræffue Næffning.

Cap. LIIII.

VIl Ombotzmand ey Næffninge fange inden tredie Ting effter det Ting / som næst er effter tolffte Dag Jule / oc ingen Mand lagsøge / Fordi at hand vil ey i gange / Da haffuer Kongen god Ræt til at tage hans Læn fra hannem / fordi hand giør Bonden Rætløs / Thi at huilcken mand som for Ran sictis / hand er skyldig met fuld Low / enten at veries / eller at feldis.

Om Næffning skillies at.

Cap. LV.

SVere Fire it / oc fire andre andit / Da skulle tre til aff det næste Herrit / oc de der næst ere siddende / oc huilcke fire de to aff dennem følge / det skal stande.

At Mand skal ey sin Suend Læn vdi Haand sellie.

Cap.

Cap. LVI.

INgen Mand der Læn haffuer / skal det sin Suend sellie at søge / Men skal det befale anden Bonde i Hender / der i det Læn boer / oc Penninge haffuer ved at hette / oc giør dennem ræt / der brydis ved.

Om Næffning døer eller far bort.

Cap. LVII.

OM Næffning døer eller far bort i Pilegrims Færd / eller far aff Syssel / eller aff Herrit / eller vorder Bryde / Da skulle hans Fierdings Mend tage en anden / oc Ombotzmand tage hannem i Eed / som før er sagt.

Naar Ran skulle delis.

Cap. LVIII.

HVo som vil Ran dele paa nogen Mand / hand skal dele det inden den Jemlinge der Ran er giort / Deler hand det siden / da fanger hand icke mere / end Tolff Mends Eed.

Om Mand vorder deelt met Ran / oc vil ey siden stande til Rætte.

OM Cap.

Cap. LIX.

HVilcken Mand anden søger fuldkommelige til Ran / oc vil den ey rette for sig/ der for Sagen er / Da leggis hannem fem Dage for paa Tinge til hans Hus / at tage hans vd / oc tre Marck bod. End er hand offuerhørig/ oc vil ey bøde/ Da dømmis hannem Nam at tage vden hans Gaardsled/ lønlige oc ey aabenbare / Dog skal den der Nam tager/ sige det til hins Grande/ en eller to/ eller flere/ det hand Nemte. End skal Nam ey tagis vden Tingsdom / Fordi at tager hand før end hand fanger Dom til/ Da maa hand vorde Ransmand eller Tyff der for.

Hvilcke Næffninge skulle skillie om Ran.

Cap. LX.

HAffuer baade den der Raner/ oc den der Ranit vorder / Jord i det Herrit / der den sidder vdi / der Rans Sag vorder giffuen/ Da skulle de Næffninge der om skillie/ der i det Herrit ere / Endog at den sidder i andit Herrit / der Ran sag gaff/ om Jorden er bygd met Landbo eller Bry-

de/ eller hand arede hende selff/ at den næste Aars grøde.

Om Fellig/ oc Ved/ oc Giæld.

Cap. LXI.

OM nogen Mand kalder paa anden paa Tinge / at hand haffuer laant anden sine Penninge/ eller Hest/ eller nogen anden Ting/ ihuad som heldst det er/ eller sett til Pant eller foruæd / Da er den som sictis skyldig / vd at legge saa megit som hand ganger ved / oc giffue der paa Tolff Mends Eed. End falder hand at Lowen/ legge vd det der paa er kiært. End taal hand Dom / oc vorder offuerhørig / oc retter ey inden Lawdag / Da er hand skyldig at rette ved Bonden / offuer det der paa er kiært / Tre Marck / oc tre Marck til Kongen / saa som hand vaar falden for Næffninge / oc saa maa der effter Nam brugis / om det er Lowdeelt paa Tinge. End vorder Low fest / oc ey paa Tinge / da er det ey Lowdeelt: Men alt det Mand setter til Foruæd eller Pant paa Tinge/ det skal Mand løse til Tinge.

Om Borgen.

Cap. LXII.

OM nogen Mand Borger for anden / oc vil den ey gielde der Borgen vorder/ Da skal saa paa hannem kaldis/ som for anden Gield: Fordi at huad som Mand vorder Borgen for / det skal hand gielde / oc ingen Mand maa sig sige aff Borgen / Dog skal der ey Næffninge til gange / oc ey om skillie / Fordi at det er som anden gield.

Om Mand borger for den Lemmer oc Liff haffuer forbrut.

Cap. LXIII.

END ganger Mand i Borgen for Tyff/ eller anden Mand / der Liff oc Lemmer haffuer forbrut/ Da skal hand den Mand antuorde for Rætten / oc ey den Mand hand tog hannem aff. End vorder ocsaa at hand slipper bort/ enten met Wlycke/ eller met hans Raad / som Borgen vaar/ Da bøde alle de bøder der hand giorde / der hand vaar Borgen for / oc der paa Fyrretiue

tiue Marck Bonden / oc saa Kongen / Fordi at hand antuordede ey Manden ind igen.

Om den vil fly som Borgen setter.

Cap. LXIIII.

HVilcken Mand Borgen setter / hand er skyldig for de Gierninger ingen Mand at suare / vden den ene som hans Borgen vaar. End vil hand fly der Borgen sette / oc fanger hand det at vide der Borgen vaar / Da skal hand sige Rætteren til / oc hand skal hannem opholde / Fordi at hand maa hannem ey selff tage / vden det ene / at hand tog hannem enten i Stock eller i Fengselit / den tid hand bleff hans Borgen.

Huo Borgen skal oc maa vere.

Cap. LXV.

LÆRdemend oc Clostermend / oc Quinder / oc de der ey ere komne til Lawalder / det er / atten Vintre / de mue ey Borgen vere for de Mend der enten skulle myste Liff eller Lemmer. End Klercke oc Encker (om den vil / der Borgen skal tage) de mue vere Borgen for Penninge / Fordi de

 haffue

haffue selff deris egit at gielde aff: End Møer oc Børn/ eller nogen Mands Hustru/ eller Clostermend (vden Abbit) mue ey Borgen vere for Penninge/ oc ey for andit: Fordi at ingen Mand der ey haffuer Egit/ maa nogit affhende/ oc ey Bondesøn der i fellig er met sin Fader/maa Borgen vere/ endog hand er fulduoxen.

Huo Ran maa eller skal suere.

Cap. LXVI.

OM en Sag maa vel en liuse/ oc en anden suere/ oc huo som Rant vorder/ Hand skal selff suere/ dog at en anden lius/ om hand er sin egen verie/ Fordi at hand veed bæst huo hannem Rante. End vorder de Rante/ der ey ere deris egne verie/ da skulle deris verie baade liuse oc suere/ oc følge de tale til fulde/ saa som andre. End delis oc Ran ved dennem/ som ere ey deris egne Verie/ Da skulle deris verie oc for dennem suere.

Huorledis Bryde maa Ran suere.

Cap. LXVII.

BRyde maa vel Ran suere / om alt det til den Gaard hør / der hand er Bryde for: Dog skal Bonden hannem befale at dele de dele / oc paa Tinge liuse / at hand er felligs Bryde / oc ey Redesuend. End haffuer hand selff anden Gaard / oc er der i Bryde / Da er hand der Hosbonde oc Verie for / Dog at hand er anden sted Bryde / Oc maa hand for den Gaard dele Rans dele / om hand vorder der i rant.

Om Feldt Mand at Lowen.

Cap. LXVIII.

DEn Mand der feldt vorder met Rans Næffning / eller nogen anden lunde / enten til Kongens Ræt eller Bondens / saa at hand er skyldig at gielde sine tre Marck / Da maa hans Gods ey affhendis / huercken Bo / Fæ eller andit / før end hand haffuer ræt giort / baade Bonden oc saa Kongen / oc hand maa ingen Mand søge / om hand fanger nogen Dele / oc ingen Mand maa tage hannem til Bryde / Vden hand vil suare oc rætte for hannem: Fordi at siden

Mand er enten feldt eller sictet / da maa hand ey flytte sine fare kaaste/ oc ey vide sig anden sted bort.

Om Mand tager feldt Mand til sig.

Cap. LXIX.

Tager Mand i sin Gaard eller i sin fellig nogen Mand der Lowfeldt er/ eller sictet / Da skal den der sicter hannem / kalde paa Bonde / der hand er tilfaren/ it oc andit oc tredie Ting: Vil den der hannem tog⁹ huercken for hannem rette / eller lade hannem bort met sine kaaste / Da skal hand dømis paa Tinge/ at tage aff den Bondegaard/ der hannem holder/ fuld Nam. End er hand sictet/ oc ey feldt / den tid hand kom i Bondens hæffd / da skal hand vdfare met sine kaaste / Fordi at hand maa hannem ey holde / oc ey tage / før end hand haffuer sig aarsagit / for den Sag hand vaar sictet for.

Om Lowfeldt Mand haffuer anden Mands Fæ.

Cap. LXX.

MAnd skal ey Lowfeldt Mand sine Og eller Fæ eller nogen anden kaaste

ſke laane eller leye / At hand fanger der ſaa Lawhæffd paa / at Mand venter det er hans egit / Thi endog at det er anden Mands Fæ / Dog der ſom det vorder tagit i hans Hæffd / da ſkal den der aatte / kalde paa den der hand fick det vdi laan eller leye / oc ey dele ved den det tog.

At Lagſætgt Mand maa ſig ey orige.

Cap. LXXI.

VOrder Mand Lagſætgt i anden Mands Gaard i Bryde felig / oc er Vidne til / at hand vaar lagt i felig / Da maa hand ey liuſe Bonden alt Fæ til / oc giøre ſig Origit: Vden om det vaar giort før end hand vaar ſittet. Dog haffuer Bonden mact til at antuorde ſin Bryde i Haand ſaa megit ſom hand vil / naar de ſkillies at / Vndtagit at deris felig vaar liuſt oc forkyndit paa Tinge / Da maa hand ey antuorde hannem mindre end Tingsuidne er til. End vorder Bondens Redeſuend feldt for Ran / eller for andre Sager / Da ſkal Bonden enten bøde for hannem / eller legge hannem vd met

 hans

hans Penninge/ om hand haffuer Penninge/ End haffuer hand ey Penninge / da legge hannem dog vd.

Huilcket Ager ran er.

Cap. LXXII.

DEt er Ager ran / om Mand tager anden Mands Korn/ der hand arede oc saade/ wildsket eller wkiært / oc vaar ey affdeelt aff hannem for Midsommer met Tings Dom / Endog at hand aatte den Ager selff / der hand tog Korn aff / Fordi at huo som erier oc saaer vden kiære / oc tijer den der Jorden eyer / Da maa hand vide sin Sæd aff met tolff Mends Eed / at hand fick den Ager met loff oc villie. End bryster hannem Low / haffue den Sæd forgiort / oc sit Arbeyd. End siger hand/ at hand saade den Ager aff vaade / oc ey met villie / Da bør hannem at haffue sin Fructgield igen/ oc haffue tabt sit Arbeyd : Disse dele skulle alle delis for Midsommer. End delis de ey for Midsommer/ Da skal den skiere der saade / oc giffue Bonden fuld skyld aff sin Ager. Men skeer det saa/ at all den Sæd der saait er / bliffuer

affdeelt

affdeelt for Midsommer / som før er sagt / oc tager den Mand alligeuel sæden der saade / Da maa hand vorde Ransmand: Siger den Mand oc / der anden Mands Jord saade / at Jorden er hans egen / oc delis det for Midsommer / Da er Sæden skyldig at gange til Jeffnitz hende / oc Dannemends sigelse / paa huilcke det voldgiffuis / oc huort hæn som Jorden vindis / did ganger oc Sæden. End tager enten aff dennem Sæden / før en Jorden vorder lagdeelt / oc vinder den anden Jorden / Da er den Ransmand der Sæden tog.

Om Afferie.

Cap. LXXIII.

FOr Afferie vorder Mand ey Ransmand / vden at hand hæffder det til sig / siden lage Reeb tog det fra hannem. End huo som erier anden Mands Sæd om / Da haffuer hand der met forbrut tre Marck ved Bonden / oc tre Marck ved Kongen / Endog at Jorden er hans egen / Fordi Mand skal dele sig til rette / oc ey tage sig selff Ræt: Saa er det oc om Mand slaer anden Mands Eng op. End slaer Mand anden

Mands Eng op / imellem Egg oc ende / oc siger at det er hans egit / oc ganger hannem Jorden siden aff hende / Da er hand der for Ransmand : Dog skal bøde for Afferie / oc for Affskyrd / oc om Mand vidis at hand slaer offuer Renn / oc for Afflæt giffuis tolff Mends Eed / den der paa kalder / at hand meente / at det vaar hans egit / oc legge dog vd Korn eller Hø som stod paa hans Jord / oc bøde intet. End brøster hannem Low legge vd / oc bøde tre Marck Bonden / oc saa Kongen. End siden Low er giffuen / vil hand ey da vdlegge aff Grøden / men forholder den offuer trende Lagdage / bøde der for som sagt er.

Om Mand hugger i anden Mands Skow.

Cap. LXXIIII.

Far Mand i anden Mands Skow / oc hugger der som hand haffuer ey selff laad vdi / oc legger det paa sin Vogn / oc kommer nogen Eyer ved / der ret Eyer er / oc finder hannem hos Stubben / eller før end hand kommer til aluey / oc tager

hand fra hannem de fare kaaste/ der hand far met/ Da vorder hand ey der for Ransmand. End kommer hand til alueyen/ oc siger aff huem hand fick det met rette skel / da maa Mand hannem ey opholde/ Men skal fare til Hus met hannem / oc lade de kaaste til siune met Vidniſ byrd : Oc kand hand ey da fange ret Hiemmel der til/ Da dele ved hannem/ saa som Low er / enten Ran eller Tyffueri/ Saa er det oc om Korn eller Hø.

Om Mand ager offuer anden Mands Ager eller Eng.

Cap. LXXV.

VNd vil Mand enten age offuer Mands Ager eller Eng/ der ey er skyldig Vey at ligge/ oc formener eller forhindrer hannem den der Ager eller Eng aatte/ oc lader hand der Vogn eller andre kaaste efftertstande/ da er den ey der for Ransmand / der hannem formeente at fare offuer hans Eng eller Korn.

Om Mand wførmis paa farne Veye.

Cap. LXXVI.

Finder Mand anden paa farende Veye/ oc giør hannem vføem/ Enten at hand tager hans Øg fra hannem / eller velter hans Vogn om/ eller thaader oc hinder hannem/ saa hand maa ey bort komme met sine kaaste / men forlader dennem der / Den der hannem rante / huad heller hand førde de kaaster bort / eller hand lod dennem effter ligge / da er hand Ransmand der for. End kiendis hin selff ved de kaaste/ oc tager dem effter igen i hans Hæffd som før/ Da maa hand ey søge hannem met Rans dele / for det hand haffuer selff i Hæffd. End om den der rønte/ fører hiem til Hus/ enten Hest eller andre kaaste/ der hand rønte/ oc den der rant vorder/ far effter / oc kender sit i hans Gaard/ met gode Mends vidne: Endog at den der rønte fører enten hiem/eller lader løbe/ oc finder den der aatte / effter de gode Mends vidne / det viste/ at hand vaar rent / Da maa hand met Ran dele det.

Om Kongens Mends bryde oc Biscops.

Cap. LXXVII.

ALle Kongens Mends bryde / om de bryde til tre Marck / da skulle de rette ved deris egne Hosbonder / oc ey ved Ombotzmand / Saa skulle oc Biscops Mends brydie.

Her begyndis Kircke Næffn.

Om Biscops Næffninge

Cap. LXXVIII.

BIscops Næffninge skulle vere to i huer Fierding / oc to i huer Kirckesogn / oc dem skulle Sognemend tiltage / oc Ombotzmand skal dennem i Edhe: De skulle icke sammen vere / mere end i it iemling. Effter Jul skulle de omskifftis / lige som andre Næffninge / oc de skulle icke suere / vden om Helligbrøde / Det er / om Mand beries om Helligdage.

Om Næffninge skil at.

Cap. LXXIX.

SKil Næffninge at i Kirckesogn/ Da skulle Næffninge til aff anden Fierding om at skille/ Dog den der næst er siddendis. Biscops Næffninge mue ey mere forsuere/ end tre Marck/ End sucre de swret/ oc falde de/ Da skulle de sette oc rette ved Kongen/ som andre Næffninge.

Huorledis sictis skal for Helligbrøde.

Cap. LXXX.

VIl Biscops Ombotzmand giffue anden Mand Sag for Helligbrøde/ da skal hand kiære paa Tinge offuer den hand vil Sag giffue/ oc lade hannem steffne til Tinge/ oc næffne paa Tinge den Mand der hand borde/ oc den Helligdag hand bordis paa: Oc femte Dag effter Ting skulle Næffninge skille met deris Eed hiemme hos Kircken/ oc ey paa Tinge. Huilcket Mundheld som hand der sictet er/ tager paa Tinge/ det samme skal hand følge at Kircke. Huo som sictis for Helligbrøde/ hand maa nyde alle de forfald der før er omtalit.

At Næffninge skulle ey tijende fra Kircke gange.

Cap. LXXXI.

NÆffninge skulle paa den Dag den-nem vorder forlagt paa Tinge/skille oc suere om det der de vaare lowlige til mælte paa Tinge/endog ey kommer Om-botzmand/oc ey den for Sagen er/Fordi at ganger de tijende fra Kircke/Da haffue de forgiort deris tre Marck. End ere Næffnin-ge vden forfald/oc ey komme paa Lagdag til Kircke/Da tabe de oc deris tre Marck: End ere de i forfald/Da skulle de om skille femte Dag effter det næste Ting der de komme til.

Paa huem Helligbrøde maa giøris.

Cap. LXXXII.

MAnd maa paa sin Hustru oc Børn/der i fellig ere met hannem/ey Hel-lig bryde vden om hand giør dem saar/enten met aadt eller Egg/eller hand slaer dem Lemmer sønder/Fordi at hand skal reffse dennem om de bryde/met Staff/eller

met Vond / oc ey met Vaaben / Saa er oc om leye Hion. End paa Hosbonde maa Hustru vel Helligt bryde / oc Børn paa deris Forældre / maa altid om aarit Helligt bryde / Saa oc Sødsken paa andit / om de ere skilde aff fellig. End tije de baade der Helligbrøde giorde / oc ere saatte eller forligte / Da maa Ombotzmand dog giffue dem Sag / der hand vil.

Huilcken tid Helligbrøde brydis.

Cap. LXXXIII.

FRa den Løffuerdag at Afften / der Aduent ganger ind / oc til Ottende Dag effter tolffte Dag Jule / der Soel er sett / Huo som der imellem berier / hand bryder Helligt / Saa er oc fra ni Vge faste / oc til ottende Dag effter Paaske Dag / oc all Pintz Vge / oc alle de Dage der Presterne biude Helligt at holde / fra om Afftenen Soel settis / oc til anden Afften der Soel er sett. End for Helligdags Arbeyd maa Mand ey sictis / vden de Dage der Presterne fult Helligt biude / Det er oc imellem tuende Solemercke / Der for skal Mand veries met

Tolff

Bog.

Tolff Mends Eed / oc gange ey Næffninge til.

Dag skal Næffnis der Helligt brydis paa.

Cap. LXXXIIII.

DEr Mand sictis for Helligbrøde / da skal næffnis den Dag der hand brød paa / oc huad hand brød / oc det Mundhæffd hand tager paa Tinge / det skal hand følge.

3. B. 22. Cap.

Om Ombotzmand næffner Dag der Helligbrøde giøris paa.

Cap. LXXXV.

NEffner Ombotzmand Dag / der hand sicter Mand / huad som hand haffuer brut for den Dag der næffnd er / Der ganger ey siden Sag effter. Jngen Helligbrødis Sag maa stande offuer Jamlinge.

3. B. 22. Cap. / Forss. art. 23 24 / Tord. 15.

At for en Sag gieldis flere tre Marck.

Cap. LXXXVI.

Hugger Mand anden i Kircken/ eller paa Kirckegaard om Helligdag/ da bødis særlige for Kircke oc Kirckegaard/ oc for Helligbrøde/ oc særlige for Bloduide. End hugger Mand vijet Mand/ eller Munck/ da bøde hand saa megit mere.

Om Tyffueri.

Cap. LXXXVII.

OM Mand giffuer anden Tyffs Sag/ oc tager hannem nogit i hende/ Binde det paa hans Bag/ oc føre hannem til Tinge/ oc antuorde hannem Kongens Ombotzmand i Hende/ Oc Ombotzmand haffue Tings Dom til huad hand haffuer forgiort met saadan skyld.

Huor for Tyff maa henge.

Cap. LXXXVIII.

HAffuer Tyff staalit halff Marcks kaaste eller mere/ Da maa Ombotzmand vden Dom henge hannem/ oc haffue der aff ingen Synd/ Fordi at hans egne Gierninger haffue dømt hannem/

Oc lader hannem henge for Rættens Sag/ oc Kongens vold/ oc ey for Hæffn. End Bonde maa ey henge sin Tyff / at det icke skal siunis at vere giort for Hæffn / Fordi at endog ilde er giort imod hannem / Da maa hand ey vere sin egen Rattere.

Om Ombotzmand vil ey tage Tyff aff Bonden.

Cap. LXXXIX.

DIN Ombotzmand vil ey tage ved Tyff/eller hans vndersøgere/da haffuer hand forgiort sit Læn/ Fordi at hand giorde Bonden Rætteløs / oc skal bøde fyrretiue Marck Kongen/oc fyrretiue Marck Tyffuens Frender : End vorder Tyff siden løs / Da vere Bonden angerløs der hannem bant.

Om Tyff stiæl mindre end halff Marcks kaaste.

Cap. XC.

HVor megit som Tyff stiæl mindre end halff Marcks kaaster / oc vorder hand tagen ved/ ocført til Tinge/

ge/ Da er hand skyldig at haffue Tyffs mercke / oc giffue Bonden Igild oc Tuigild / oc Kongen tre Marck. End kommer Tyff bunden til Ting met Tyffnit/Huor lidet som Tyffnit er / oc haffuer hand før Tyffue mercke/ da maa hand henge/ oc Bonden tager Igild oc Tuigild som sagt er/oc Kongen tager all hans Hoffuit laad.

Bonde maa ey lade Tyff løbe.

Cap. XCI.

TAger Mand Tyff eller anden Mand oc binder / oc fører hannem ey til Tinge / men lader hannem før løs/da bøder hand hannem fyrretiue Marck/ oc fyrretiue Marck Kongen/ Dog maa Ombotzmand hannem ey sicte / vden at Bonden kiærde for hannem tilforn / at hans Gods vaar hannem frastaalit. End siden Tyffuen er fangen oc bunden met tyffnit / met gode Mends vidne / Slipper hand vd oc vorder løs/ enten aff Bondens Hus/ eller paa Tinguey / eller paa Tinge / vden Tingsdom / da maa Mand tage hannem huor som Mand finder hannem / oc giøre hannem sin Ræt/

Dog om hand vorder saa løs / at hand far i sin egen frelse / Oc kommer hand til Tings wbunden / Da maa Mand ey tage hannem paa Tinge for de Sager der hannem vidis / Men skal sicte hannem paa Tinge / oc søge hannem met Landslow / fordi at huad Sag Mand giffuer anden / Da er hand skyldig at haffue fred til Tinge oc fra / vden hand ganger ved skyld paa Tinge.

Om Ombotzmand lader Tyff løs.

Cap. XCII.

TAger Ombotzmand Tyff bunden paa Tinge aff Bonden / oc lader hannem siden løs / vden Tyffs mercke / Da maa hand ey kiære offuer Bonden der hannem bant.

Om Mand tager Tyff nogit i Hende.

Cap. XCIII.

TAger Mand Tyff nogit i Hende / oc haffuer hand ey skøde til huor hand fick det / Da maa hand bindis. End næffner hand Skøde / oc brøster hannem Skøde eller hiem-

hiemle/ Da er det det samme / dog maa hand ey skiude lenger end til tredie Mand / den tredie hand skal vdrette de kaaste der hand ved gaar/ Dog skal hand haffue vidne at vdlegge de kaaste der hannem ere tilfuldt met skøde/ oc bøde ey / Men haffue tabt sit værd. End haffuer hand vidne til / at hand torff kiøbte det/ da giffue dog Low / at hand er ey Tyff/ oc ey Tyffs met videre / oc veed sin Kiøbmand huercken leffuendis eller død / oc haffue dog tabit sit værd/ om der er vidne / fordi at vidne rinder bast oc Baand / oc Kongens Ræt.

Huor til Mand skal vidne haffue.

Cap. XCIIII.

TJl beredde Klæder oc giort Andbod eller Boskaff/ til Vaaben / til Hest oc Nød/ oc til andit Fæ/ oc til alt det der særlige mercke haffuer paa sig/ der skal Mand vidne til haffue. Men vidne er det der hos vaar / at det kiøb kiøbtis / Det er ey mindre end to Mend.

Om Baand.

Cap. XCV.

WAnd maa ingen Mand binde / vden om Mand tager hannem nogit i Hende / Eller hand tager hannem i sit Hus om Natte tide / met sande Tegen / at hand vilde stiæle Bondens kaaste.

Huorledis Mand skal lede om sine Kaaste.

Cap. XCVI.

TAber Mand sine Kaaste / da skal hand følge til den By / der hand venter at hans Kaaster ere tilkomne oc liuse for alle Grande effter slig Tyffnet. End ganger nogen Mand ved de Kaaste / oc siger aff huem hand fick det / Da bliffuer hand icke der for Tyff / om den ganger ved der hand fick aff. End om veyfarende Mand / der hand ey kiende / lagde eller lod de kaaste i hans Hus / eller fick hannem det at giemme / Da er hand skyldig at verie sig met tolff Mends Eed / at hand er ey Tyff / oc ey Tyffs Metuldere / oc at hand lagde aldrig dølsmaal paa de Kaaste: Dog er hand skyldig / der de Kaaste haffde i Hende / at

at vere i Løffte oc Borgen/ for samme Kaaste til det næste Ting/ oc da næffnis gode Tinghøringe offuer at vere/ at see/ at hand antuorder de Kaaste fra sig/ der hand i Hende haffde/ Oc hand tager ved der aatte/ Fordi da maa den Mand ey siden sicte hannem/ der kaastene lagde ind at giemme. End kommer hand siden der kaastene lagde ind at giemme/ oc kalder paa de kaaste/ Da skulle de samme Tinghøringe/ der dennem toge vd/ antuorde dem ind igen/ oc de forfølge deris Dele siden/ som ret er.

Om ingen Mand ganger ved de Kaaste.

Cap. XCVII.

DØllie alle Mand de Kaaste/ der i By bo/ de Mand liuser effter/ da maa hand bedis at randsage offuer all Byen/ oc det mue de hannem ey formene. End en Mands Gaard eller to særlige/ maa Mand ey randsage/ vden om hand hetter sine tre Marck ved/ om hand finder der ey Tyffnit inde. End der Mand forloffuis at randsage offuer all Byen/ Da skal Ombotzmand

mand offueruere / om hand er saa nærueren-dis / Er ey Ombotzmand saa nær / Da mue Bønder selff randsage / oc begynde i Byen huor de ville: Oc huor som de finde nogen de kaaste / der hand haffuer effter liust / oc er det vnder Bondens laas / eller Hustruis / Da maa hand ey skiude det anden Mand paa Haand / Fordi at hand dulte før / Oc da er hand selff Tyff for de kaaste / oc haffuer der met forgiort sin Hals / oc sin Hoffuit laad vdi Bosæ / om Tyffnit er saa megit som halff Marckis kaaste. End Børn oc Hustru tabe ey deris Hoffuitlaad / vden det som staalit er / findis vnder deris laas oc lucke / eller Børn ere saa store / at de kunde stiæle oc døllie.

Om nogit hittes vnder Bondens Laas.

Cap. XCVIII.

OM Mand der randsager / hitter sine Kaaster / enten i Bondens Lade / eller Salse eller andre Hus / der ey ere Laas for / Da er Bonden skyldig at vere ved Low / at hand for de kaaster er ey Tyff / oc ey Tyffs Metuidere / men det vaar baarit

 han-

hannem paa Haand for affuind / oc er skyldig at vere aarsagit / vden at Lowen fælder hannem: Dog volde hand der sicter hannem / huad heller hand vil nøyes met en Tolff Mands Ed / eller søge effter met Næffninge: End falder hand aff Lowen / da er hand Tyff for de dele.

Mange Mend mue bindis for en Sag.

Cap. XCIX.

SAa mange som ved vorder tagit / grebit eller fundit / der Tyffnet giøris i Hus eller i fellig / dennem maa Mand alle for Tyffue haffue / Oc de haffue alle deris Bofæ forgiort / Men for de kaaster der i Hus vorde fundne / maa ingen bindis vden Hosbonden allene / Fordi hand er verie for Husit / Vden saa skeer / at Mand finder nogit vnder hans indeste Mands eller indeste Konis Laas eller luckelse / saa som i deris Kiste eller Bo.

Om nogit hittis i Bonde Søns Hæffd.

Cap. C.

HItter Mand nogit i Bonde Søns Kiste / der hand ber selff Nøgel til / eller i hans Herbere / der hand haff- uer særlige luckelse for / Da er hand Tyff for hans Gierninger / oc ganger paa hans Hals / om hand vorder fældt / eller i hende tagen / Da giøris Søns Hoffuit laad / oc gielde Bonden sin Ræt / oc Kongen sin Ræt.

Huor megit Mand maa forgiøre met skyld.

Cap. CI.

HOsbonde eller Hustru / eller nogen anden der i fellig er / maa ey forstiæ- le mere end sin egen Hoffuitlaad / oc sin egen Hals / Vden saa er / at en stiæl / oc en anden fiæl vidende / eller om flere vorde tagne ved Gierningen. Ingen Mand maa oc forstiæle mere end sin egen Hoffuitlaad. End vorder Hosbonden søgt eller foruunden / enten til tre Marck / eller fyrretiue Marck / oc er hans Hoffuitlaad ey saa megit / Da gielde alle de der i fellig ere met hannem / Men huilc-

ken ellers aff fellig der vorder feldt eller for-
uundit / gielde sin egen Hoffuitlaad / oc ey
mere.

Om Nam.

Cap. CII.

HVilcken Mand der søger anden til Nam/ Oc tager en sinde aff hannem for den Sag/ Da maa hand aldrig mere tage/ Endog hand haffuer tagit mindre end hannem bør / Oc for ingen Sag der hand før vaar fæld for / Fordi at den yderste oc sidste Handel oc Contract / fortager alle de Sager tilforn haffuer verit handlit met Nam / eller i andre maade.

Om Landbo vorder Tyff.

Cap. CIII.

OM Bondens Landbo vorder fæld for Tyffueri/ eller i hende tagen/ Da skal Bonde der hannem gaff Sag/ først haffue sin Ræt/ det er Igild oc Tuigild/ Oc Ombotzmand alt hans Quegfæ der offuer Dørterskel maa gange / oc Adelbonde tager Otelbijth (Det er Otelbijth / der ey selff kand

kand gange vd aff Dørren) Men er ey an-
dit til end Otelbijth / da skifftis det i to dele
imellem Ombotzmand oc Adelbonde / siden
den der Sag gaff / fick Ræt. End er nogit
Quegfæ til / dog at det er ey mere end it Faar
eller it Suin / Da kand Ombotzmand icke
mere for sin Ræt fange.

Huo i Thog maa gange.

Cap. CIIII.

OM nogen Mand giffuer anden
Tyff Sag / der selff haffuer Jord /
Da maa hand selff gange i Thog
eller Borgen for sig. End om Landbo giff-
uis Tyffs Sag / da skal hand gange i Thog
der Jorden eyer / for hannem / oc saa Bonde
for sin Bryde. End giffuis Leyedreng Tyffs
Sag / Da skal hans Hosbonde gaa i Thog
for hannem / om hand vil: End vil hand ey /
Da tage sig anden Mand / huor hand maa:
End kand hand ingen Mand fange / der i
Thog eller i Borgen ganger for hannem / da
maa Ombotzmand tage hannem til skels /
Den samme Ræt er om indest Mand oc in-
dest Kone.

Om

Om Mand Thogsetter sine kaaster i anden Mands Hæffd.

Cap. CV.

OM Mand kender sit Hors eller Nød i anden Mands Hæffd / oc kalder det sit vere / Oc dyll den det i Hæffd haffuer / oc kalder det sit vere / oc siger / at det er hans hiemfødde / Da skal hand verie det met tolff Mends Eed / oc tuende grande vidne / at det er hans hiemfødde. End siger hand at hand kiøbte det / Da bør hand at føre sin Kiøbmand tilstæde / oc hand er plictig at hiemle hannem det / End haffuer hand ingen Hiemmel / oc vil hin sige der paakalder / at det er hans hiemfødde / Da bør hand at bere Føls mercke til / at det er hans Hiemfødde. Hiemføddis Vidne er tolff Mends Eed / oc tuende Næffningers vidne.

Om Tyff stiæler Hest.

Cap. CVI.

TAger Tyff anden Mands Hest / enten inde ved Stolden / eller vde paa Marcken / oc sagner Bonden sin

Heſt genſten / oc følger ſin Tyff ſtrax / Ihuor ſom hand naaer hannem / maa hand tage hannem. Men vorder der nogen duelle imel- lem / enten to dage eller mere / oc finder hand da ſin Tyff paa ſin Heſt / oc biuder hin ſkøde enten til en By frem eller to tilbage / Da ſkal Bonden følge hannem til den By / der hand paa ſkiuder til Thog eller ſkøde. End brøſter hannem ſkøde eller hiemle / Da giemme Bonden ſin Tyff.

Huorledis Mand ſkal ſøge for Vaande Sag.

Cap. CVII.

VAande Sag er / om nogen haffuer myſt ſit Gods / oc veed huor det er herkommit / oc vaandis / oc tuiler dog / huor hand kommer til ſine Kaaſte.

Veed Mand ſin Tyff / oc kand dog ey komme i ſiune met ſine Kaaſter / Da ſkal hand ſicte den Mand paa Tinge / ſom hand acter at giffue Sag / oc lade hannem ſteffne til Tinge / ſom før er mælt om Ranſdele / Oc paa det andit Ting ſuere hannem paa Haand

til / saa megit som hand tør fordriste sig at hette hans Eed ved. Oc paa det tredie Ting skulle Næffninge til oc suere hannem enten aarsage for de Kaaste / eller til Tyff.

Om Mand vorder soren til Tyff.

Cap. CVIII.

END vorder Mand soren til Tyff / da legge vd / Først saa megit som hans Genpart fælde hannem til / oc der til Tuigild / oc Kongen tre Marck / vden om hand ganger ved Tyffnet paa Tinge / eller at det hittis i hans Hæffd / Da fare hand som andre Tyffue / oc Kongen tager hans Hoff-uitlaad. End hærdis hand effter at sorit er / oc vil ey vdlegge / Da skal den der paakiærer / tage Vidne paa det Herritzting / oc føre det til Landsting / saa der met samme Vidne kand beuisis / at den Mand er saa Lowset / oc vil ey stande til rette / Dog saa at tilforn gangit oc giømt vaare i hans Gaard / Alle trende Lag-dage / Da næffnis for hannem Landsting / Kommer hand ey til Genmaal eller gensuar / oc staar ey hans Genpart til rætte / da for-

mælis

mælis hans Hals / som hand vaare tagen ved Tyffnit.

Om Mand kalder anden Tyff offuer Tuerting.

Cap. CIX.

KAlder Mand anden Tyff offuer Tuerting / oc følger hannem ey siden det paa Haand met Lowen / Bøde mod hannem som hand kaldede en Tyff / tre Marck / oc tre Marck Kongen.

Om Tyff ligger siug / eller er ey Hiemme.

Cap. CX.

OM den der sictis for Tyffueri / ligger siug / at hand maa ey komme til Tinge / Da skal Mand bije til hand vorder før. End er hand faren i Pilegrims Færd / Da skal Mand bije til hand Hiemkommer. End er hand inden Rigit / oc dog vden Lands / Da skal hannem leggis Maanits Dag for. Alle de forfald der før ere sagde / de mue oc her gielde / om hand vaar ey Hiemme / den tid hand vaar sictet. End

hørde hand sin Sag/ oc flyde hand siden/ Da hielper hannem ingen forfald/ vden at Kongen lod hannem kalde.

Om Mand randsager Bondens Hus.

Cap. CXI.

Supra. 97. 98.

OM Mand randsager i Bondens Hus / oc Bonden er ey selff hiemme/ Oc hittis der staalne Kaaste inde/ da maa Mand ey Hustruen binde eller bunden bortføre/ Men Grande skulle i Thog oc Borgen gange for de Kaaste / til Bonden kommer hiem/ at de ey bortføris oc ey sellies/ Men naar Bonden kommer hiem / da dele hin der de Kaaste thogsette eller paaklagede/ saa som før er sagt. Det staar alt paa Bondens suar huorledis Mand maa efftertdele.

Om Mand finder nogit.

Cap. CXII.

OM Mand hitter nogen Kaaste/ oc siger ey til / oc opliius det ey til Kircke/ oc ey paa Tinge / at hand haffuer hitt eller

fundit saadane Kaaste / Da maa hand der for vorde Tyff / saa som hand haffde det staalit. Den der hitter / hand skal sige huad hand hitte / oc den der tabte oc efterliuser / hand skal sige Jertegen oc Mercke.

Om Mand hitter Sølff eller Guld.

Cap. CXIII.

HJtter nogen Mand Sølff eller Guld / Henten i Høye eller efter Plow / eller nogen andenlunde / Da skal Kongen det haffue. End døll hand at hand hitte icke / da verie sig met Frender Eed.

Om Mand faar anden noget at giemme.

Cap. CXIIII.

SAar Mand anden nogit at giemme / eller oc setter til Pant / eller Foruæd / oc kommer Jld vdi det Hus / oc brender det op met andre Bondens Kaaste / oc Vidne ere til / at Bonden tabte sine Kaaste met hans / Da er hand skyldig at vere angerløs. End vil hand ey lade sig nøye eller orffuis met Vidne / da verie hans Genpart ved naffn

 i Kiøn /

i Kiøn/ at hand gielde hannem ey at / eller det bleff ey borte for hans skyld. End er hand Kiøbingsmand / vere ved næffn aff hans høyeste Low. End brøster hannem Low/ legge vd Kaastene / oc bøde tre Marck Bonden/ oc tre Marck Kongen. End vorde hans egne Kaaste ey bort tagne / Da gielde hand igen/ det hannem vaar i Haand faait/ oc verie sig met ingen Low. End laan oc vorde Penninge mue ey fortabis.

Om Mand stiæl i Lething.

Cap. CXV.

OM Mand vorder sictet i Lething for Tyffueri/ aff Styremand / eller aff nogen Skipper / oc tagis hannem icke nogit i Hende / Da skal hand verie sig met de to Mend der hannem ere næst om toffte/paa den Bord som hand er paa / oc sex andre Skibmend/ huilcke hand kand fange der til/ oc ere paa Skib met hannem. End ere ey saa mange til / da verie sig met de der tilstæde ere / vndtagit de som hannem sicte: Felde de hannem til halff Marcks kaaste eller mere/

Da

Da fare met hannem som met andre Tyffue/ oc hand haffuer baade forgiort de kaaste hand haffuer der/ oc sin Hoffuitlaad hiemme. End kommer hand wsictet hiem/ eller fester Low i Lething/ oc gaff hende ey/ før end hand hiemkom/ Da skal hand verie sig met tolff Mends Eed.

Tafflen til den Anden Bog.

Huil-

Tafflen til den Anden Bog.

Om

Tafflen til den Anden Bog.

R   Huor

Tafflen til den Anden Bog.

Huor

Tafflen til den Anden Bog.

Man-

Tafflen til den Anden Bog.

Tredie Bog.

Om Lething.

Cap. I.

NAar Lething biudis vd / Saa mange som i en Haffn ere / Da fare huer sit Aar vden Næffn / Endog de bliffue icke næffnde der til: Vden om Mand er saa gammel / eller saa vng / at de ere ey føre at fare / Eller Quinder / eller Lærde Mend / Disse alle skulle fange Mend for dem / Dog de der føre ere. Styrismand maa ingen nøde til at fare i Lething / imen andre Mend ere til i Haffnelag met hannem / der ey haffuer farit siden hand foer. End vil nogen føer Mand fare for anden / der Haffnebroder er / Da maa Styrismand ey formene det.

Om Træl oc Leyedreng.

Cap. II.

BOnde maa ey sende sin Leyedreng for sig i Lething / vden om Styrismand vil:

Fordi

Fordi at kommer Leyedreng aff Haffnen for Bonden/ Da skal hand myste sin Hud. End kommer Træl i Lething paa hans Hosbondis vegne / Da maa Kongen tage hannem til sig om hand vil/eller mæle hannem frels for huer Mand.

Om Styremand.

Cap. III.

STyremand skal selff fange sig Hest oc Brynie/ oc tage aff huer Haffne ni Skepper Rw for baade om Mickelmysse / oc dog ey andre Aar / end der Lething ganger vd. Huilcken Styrismand der ey er Ombotzmand / oc tager mere/ met nogen tuang/ holde Kongen op tre Marck : End er hand Ombotzmand/ myste sit Læn.

Om Vaaben.

Cap. IIII.

HVer Styremand skal haffue fuld Mands Vaaben/ oc der til it Armbørst/ oc tre tylter Pile/ oc en Mand der skiude kand der met / om hand ey selff kand skiude/ oc huer Haffnebonde der paa Skibet er/

er / skal haffue skiold / oc try Folcke Vaaben / Suerd / Jernhat oc Spiud.

Huo Skib skal til rede.

Cap. V.

SKib oc Skibs Redskaff / oc skiolde / skulle alle de Mend paa Skibet ere / kiøbe : Men Styrismand er skyldig Skib at bygge / for saa mange Penninge som de paa Skibet ere / bliffue met hannem foreente. End vil hand ey orffuis eller nøyes met hues de haffue hannem bødit / Da mue de Skippere giøre dem selff Skib / Dog mue de hannem ey forkiøb giøre / met en Marck eller to. Naar Skibet er giort / da skulle alle Skippere paa den Dag dennem vorder forlagt / Sib voddrage / Oc opdrage naar det hiemkommer. End huo som ey tilkommer / gielde saa vide / som ved vorder lagt / oc alle Skippere giffue Ja til. End saa lenge maa hand de vide holde / at Styrismand maa dennem dele vd met tre Marck. Det skulle vide Styremend oc Skibs Næffninge / der somme kalde foruide Næffninge / De vide skulle Styrismend ey ene haffue / men de skulle leggis til alle

alle Skippers tarff. End deler hand den=
nem vd met tre Marck / Da bør Skipperne
vide/ oc Styrismand tre Marck.

Om Mand forholder vdgierd.

Cap. VI.

HAffuer nogen Mand Skibs værd/
eller Skibs ræt / eller Skioldekiøb/
eller vil ey sin visse kaast vdføre til
Skibet / paa rette Lagdag / oc andre fare
Kaaste/ der hand er skyldig at føre vd / oc en=
ten selff met at fare i Lething/ eller sin Haffne
Broder i sin sted at sende / oc vidne det Skip=
pere / Da maa Styrismand tage hans Fæ
til staffns / Dog ey før end Skib er vdskut/
oc Kaaste paaførd / oc den Lagdag er gangen
der Skipper vaar forlagd. End tager Styris=
mand ey Fæ til staffn / før end hand far aff
Haffne/ Da maa hans vndersøgere ey siden
tage der effter men hand er borte/ oc ey hand
selff siden hand hiemkommer / før end hand
søger det vd met Lowen: Men der som Bon=
dens Fæ vorder tagit til staffns / oc vil hand
ey løse det før end Skib bort far/ Da løse

hand det met halffue mere end hand skulde før.

Om Kongens Mend oc Biscops.

Cap. VII.

HVor Kongens Mend ere / eller Biscops / Huad heller de haffue it bo eller flere / Da ere de skyldige at haffue fulde Vaaben / oc fare i Lething paa deris egen bekaastning / oc tage deris maale. End sidder hand hiemme vden lowligt forfald eller orloff / gielde Kongen aff huer Gaard hand haffuer / en tredings Haffne / eller vere indebonde om hand vil ey gielde som sagt er.

Huo Mand maa tage.

Cap. VIII.

KOngen maa sig Mand tage offuer alt sit Rige / i huilcke Skib hand vil / Oc Hertug i hans Hertugdom / Oc andre Kongens Børn eller Frender / eller Greffuer / tage ey Mand vden deris egit Læn / Oc Biscoper skulle ey Mand tage vden deris Biscopsdom.

At Mand maa ey Skeppen mindske.

Cap. IX.

CLostermend mue ey Jord kiøbe / der Landeuern gick aff / Siden det general Concilium vaar / der *Innocentius* Pawe haffde holdit / *Anno Domini* tusinde tuhundrit oc femten. Huad som de haffue siden kiøbt / der aff skulle de enten Lething giøre / eller haffue det i Kongens minde / Saa skal det oc holdis baade om Graamuncke / sorte Muncke / oc alle Muncke.

Om Larde Mends Jord.

Cap. X.

PRester der reenlige ville leffue / de skulle aff it Bo ingen redzel opholde / huad heller de bo paa Kirckens Jord / eller paa deris egit / om de det haffue.

Om Landbois vdgierd.

Cap XI.

LAndbo ihues som de ere / Biscops / Presters / Closters / Kirckers / Bøn-

ders eller Herremends der ey før vaare frelse eller vndertagne met særlige Priuilegier / skulle opholde Lethinge oc Landeuern om de erie reebdragen Jord/ Vden at Kongen lader dennem frelse.

Aff huor megen Jord Lething vdgiøris.

Cap. XII.

Bonde der haffuer en Marcks Guld i Jord/eller mere /giøre vd tredinge Haffue / Fordi at tredings Haffn reyser ey aff mindre end en Marcks Guld/ aff fire Marck Søłff reyser setting Haffne / oc aff to Marck Søłff reyser tolffting Haffne/ Men aff mindre end to Marcks Søłff giøris ey Lething. End vorder skilnit eller trætte imellem Styrismand oc Vdgiærdsmand/ Da skulle Skursinend eller Skibs Næffninge vide met derts Eed/ huad den skal vdgiøre der sictet er.

Huor megit Landbo skal vdgiøre.

Cap. XIII.

Landbo der reder otte Ortug Søłff til skyld / hand giøre vd tredings Haffne/

Den der fire Ørtug reder / giøre vd settings Haffne. End reder hand mindre end fire Ørtug Sølff / huad heller det er Reebdragit Jord eller kiende Land / rede en Ørtug Sølff til Kongens Bord.

Om Mand boer paa sin Egen / oc tager anden Mands i fellig til sig.

Cap. XIIII.

HVilcken Mand som boer paa sin egen Jord / oc tager anden Mands i fellig til sig / huad heller den er Herremand eller ey / giøre saa vd / som hand giorde før.

Huorledis Herremend mue feste Jord.

Cap. XV.

HVilcken Herremand der haffuer mindre end fuld Plogs erie / Da maa hand feste sig saa megit Jord / til hand fanger fuld Plogs erie / oc giøre dog ey Lething aff den Jord der hand feste.

Om Mand haffuer Jord i flere Skiben.

Cap. XVI.

Haffuer Mand Jord i flere Skiben/ oc erier det alt til en Gaard / oc legger det alt i en Lade / Da redis der ey aff mere end en Redzel. End legger hand det i flere Lader/ Da reder hand oc der aff flere Redzele. End sidder Mand i Quersæde/ oc erier Jorden i Skiben / oc ligger Ladt der som hand sidder/ oc ey anden sted / Da reder hand Quersæde oc ey Lething. End sidder hand i Skiben / oc erier Jord der som Quersæde ligger / oc legger fructen i Laden som i Skiben er / Da reder hand Lething / oc ey Quersæde: Lething skal oc redis aff den affgrøde tagen er/ oc ey aff det der ligger i Jorden/ eller saais skal.

Om Hus stander i anden Mands Skiben.

Cap. XVII.

Stander Mands Huse / somme i en Mands Skiben / oc somme i en anden Mands/ Da huor som Laden stander/ oc Laden eyes / der skal Lething vdgiøris/ eller

Querſæde redis / oc andre Redzele / Der ſom Ilohus ſtander : Fanger Mand Jord i anden Mands Skiben / oc erier det til den ſamme Gaard / der hand ſaade før vdi / Da gielder hand der for ey mere end en Redzel.

At Mand maa ey Skiben mindſke.

Cap. XVIII.

HVilcken Haffnebonde der haffuer en fuld Plogs erie / oc kiøber ſiden mere / Da giøre aff den Kiøbeiord / ſom før aff hende gick : End haffuer hand mindre / da maa hand kiøbe ſaa lenge / til hand fanger en fuld Plogs erie. End Herremend mue kiøbe ſaa megit ſom de orcke / Fordi at de giøre der fyldiſt aff / i det de voſſue deris Hals / for Kongen oc for Landſens Fred. Det ſkeer oc offte ſaa / at den Jord ſom Herremend kiøbe / oc den de før haffue / ganger til Skiben effter deris Død.

Mand maa ey to tredings Haffne ſammen legge.

Cap. XIX.

Sid-

SJDde Sødsken sammen vdi fellig / ihuor mange de ere / oc ihuor god jord de haffue / oc erie hende all til en Gaard / Da rede de en Redzel. End skillies de at / Da giør huer for sig: Oc effter at de ere atskilde / Da mue de ey siden sammen legge / oc vere vnder en Redzel / Vden om den ene fledfører sig til den anden.

Huo Styres Haffne maa arffue.

Cap. XX.

SØn arffuer Styres Haffne effter Fader / oc Fader effter Søn / oc Broder effter anden. Men Søster arffuer ey Styres Haffne / oc ey Moder / oc ey Sligfred Søn / oc ey Daatter / Dog at Mand skøder sin Slegfred Søn alt det hand eyer / da maa hand dog ey skøde hannem Styres Haffne. Fordi at huor som ey er Adelkone Søn effter Fader / eller Fader effter Søn / eller Broder effter anden / Da arffuer Kongen Styres Haffne. De Styres Haffne der til Biscops Dom ligge / de følge Biscopsdommen.

Om Bødemaal.

Cap. XXI.

Efter Mand fuld Bod for Mandrab vden giørsum / Da bøde hand trende atten Marck Penninge / eller fuld værd for saa mange Penninge / oc skal alt bødis inden temlinge. Giørsum er som før vorder melt / naar Bod festis / Fordi at affue volder mest Giørsum : Sueris Mand oc til Bod / Da er det oc trende atten Marck / som sagt er.

Huor Fyrretiue Marck følge anden Bod.

Cap. XXII.

DRæber Mand anden i Lething eller Samling / eller paa Ting / eller paa Tinguey / eller i sit egit Hus / eller i det Herrit Kongen er vdi / eller i Kircke / eller paa Kirckegaard / eller i Kiøbsted / eller met Kniff / eller Bonden der hand holder paa sin Plow / da bøder den Mand der dræbte / vden rette Mandebøder / fyrretiue Marck til hans Arffuinge som dræbt vorder / oc saa Kon-

ningen/ om hand holder sin Fred/ oc kommer til Bod: End flyer hand Fredløs/ Da bøde Frender som før er sagt. J alle disse steder der nu er sagt/ huilcken Mand som giør anden saar/ eller berier/ Da bøder hand oc offuer anden rette bøder XL. Marck Bonden oc saa Kongen: Vden saa er at hans Genpart haffuer lagt sig i Veye oc Lawe for hannem/ oc tractet hannem effter met Aarad. J disse steder som sagt er/ da gielde den som Aarad giorde som sagt er/ oc den anden vere Sageløs/ der sig vorde/ Fordi huer er forloffuit met all Low/ at verie sig selff.

Dræber Mand anden paa Bøtte Bod.

Cap. XXIII.

DRæber Mand anden paa bøtte Bod/eller saarer/ eller hæffner paa hannem nogen lunde/ for den maal eller Sag/ der før vaar affhandlit/ oc Bod for tagit/ Da er det Orbotemaal: Beholder hand sin Fred oc Land/ oc kommer til Bod/ Legge vd først alt det der tagit vaar til Bod/

for

for de Gierninger hans Genpart vaar før ved/ oc bøde siden rette bøder for Mandrab om dræbt vorder / oc for Saar om saarit vorder. Men vorder nogen Mand tagen for saadane Gierninger/ som sagt er i disse tu Capitel / Oc lader Kongen offuer hannem rætte/ Da bøde hans Frender de to Saale/ der Etebod heder / Fordi det stander hannem for fult Fredløsmaal / at Kongen lader offuer hans Hals rætte.

Om Val Raaff.

Cap. XXIIII.

Hvad som Mand røffuer aff den Mand der dræbt er / enten Klæder eller Vaaben/ eller Sølff/ eller Guld / eller Penninge / om hand haffde det paa sig / Det er Val Raaff/ oc bødis for/ Fyrretiue Marck / eller veries der for met Næffn i Kiøn.

Huorledis bødis skal for Affhugg aff leffuendis Mand.

Cap. XXV.

MYster Mand sin Tunge/ eller Næse/ eller baade Oyen/ eller baade Føder/ eller Ambod der i Braagen henger/ Da bødis for huer disse/ fuld Mands bøder. End myster Mand it Oye/ eller en Haand/ eller en Fod/ For huert disse bødis halff Mands bøder. End myster Mand it Øre/ Da fordi at det maa høllis met Hwe oc met Haar/ bødis der for fierding Mands bod/ For Tumelfinger bødis fierding Mands bod/ oc for de andre fire Fingre oc fierding Mands bod/ Dog saa/ at for de næste to bødis for huer dennem ottende Laad aff en Mands Bod/ oc for de to yderste/ sextende Laad aff en Mands Bod/ Oc huor som Negl vorder affhuggen/ oc det øffuerste Led/ bødis saa for/ som Fingeren vaar alt affhuggit.

Om Lemmelæst.

Cap. XXVI.

VOrder Mands Lemmer lydt/ oc vorder dog nogit nyttige/ Saa at hand kand det baade krømpe oc ræcke/ Da

skal der for bødis / saa som det vorder vurderit aff gode Mend. End vorder det døt/ oc alt vnyttigt/ Da bødis der for/ som det vaare aff met alle.

For Saar bod.

Cap. XXVII.

VOrder Mand saar / oc deler det met Lowen hannem paa Haande der det giorde / Da skal Saar bødis inden tredie Stemt/ effter at Saar er hannem lowdeelt paa Haand/ oc lest stande til iemlinge er vde/ saa som lest da vurderis/ saa bødis: Endog at før vaar bøt for Saar. Men vil hin ey bøde som sagt er/ da maa hans Mandhelligt søgis.

Om Mand lader sit Mandhelligt søgis.

Cap. XXVIII.

LAder Mand sit Mandhelligt søge/ Da bøder hand først fulde bøder for de Gierninger hand vaar lagsøgt for/ oc siden tre Marck offuer rette bøder / oc Kongen tre Marck. Dræber nogen Mand

den Mand / der hand søgte til hans Mand-helligt / da holde hand sin Fred: Verier hand hannem / Da bøde der icke for.

Om Saar i Andled.

Cap XXIX.

FOr alle de Saar / der Mand maa ey skiule met Klæder eller Haar / som er Saar i Andled / oc paa Haand / da bødis der halff mere for / end for andit Saar. Men vorder lyde paa / som er / om Munden stander vrang / eller Oye / eller Næse / Da vurderis det aff gode Mend / oc bødis der effter.

Huorledis bødis skal for Saar.

Cap. XXX.

KEtte Saar bod / der ey er Beenhuggit / oc ey igennem stungit / Der bødis for tre Marck Penninge. End er det Hullsaar / eller Beenhuggit / saa at Been tagis aff / eller arrit er i samme Been / oc flyder op oc ned / eller tuennit / som haffuer tu hull Saar / Saa som Mand vorder stungen enten igennem Laar eller Lægg / eller Arm /

Arm / eller Haand / eller huor som Mand vorder igennem stungen paa Mands Liff / Da bødis der sex Marck Penninge for. Til fem Saar mue Sandemend suere en Mand til en Gierning / oc ey til flere.

Om Saar liusis oc følgis ey.

Cap. XXXI.

LJus Mand sit Saar / oc siden forfølger det ey met Sandemend / Saa mange Saar som hand der sictet er / kiendis / saa mange skal hand bøde for / effter som sagt er. End vidis hannem flere / Døllie met Næffn i Kiøn. End er Been afftagit / oc ganger hand ved det giorde / eller skal vedgange / Da bøde hand for huer dennem tre Marck Penninge / End ganger hand ey ved / Døllies met Kiønsnæffn.

Om Boerdag.

Cap. XXXII.

FOr Staffshugg oc Steenshugg oc Beenshugg / oc Naffuehugg / oc Haargreb / oc Jordskuff / skal den giffue der sictet er / enten sex Marck bod / eller

Næffn

Næffn i Kiøn. End vorder Mand træl hord/ saa at Mand kand ey bære sig selff aff den sted / Men agis eller bæris der fra / saa at hand ligger der aff Beenbrut oc wførr / Da er hand skyldig der Gierningen giorde / at holde hans Kaast op / oc giffue Bartsker løn/ oc bøde siden tolff Marck Penninge.

Om Mand fanger Saar aff anden Mands Fæ.

Cap. XXXIII.

FAnger Mand saar aff anden Mands Fæ/enten Hors eller Nød/eller Hund/ eller nogit andit Fæ/ Da skal Bonde der fæit aatte/ giffue Bartskerløn. End fanger hand der lyde aff / Da bøde hand lyde der fæit aatte/ Dog vorder det lyde ey mere end tre Marck. End døll hand / verie sig met tolff Mands Eed.

Om nogen hugger anden Mands Hest vnder hannem/ Eller hans Klæde.

Cap. XXXIIII.

VIl Mand hugge nogen Mand paa sin Hest/oc hugger feyl at Manden/

oc

oc rammer Hesten / Da bødis for det Saar Hesten fick tre Marck / saa som hand haffde huggit Manden / oc den Hest tager hand til sig i sin hæffd / oc giør hannem saa god som hand vaar / før end hand vaar huggen. End vorder Hesten død eller lydt / Da betale Hesten igen / som hand vaar værd før end hand bleff huggen / oc bøde dog tre Marck. End hugger Mand anden Mands Klæder / oc kiendis hand det / bøde tre Marck / Døll hand / giffue Næffn i Kiøn.

Om Mand laaner anden Mand sine Vaaben.

Cap. XXXV.

Laaner Mand anden sine Vaaben / oc veed ey huad hand vil met dennem / Giør hand nogen skade der met / enten dræber Mand / eller saarer / oc vorder det hannem vitterligt der Vaabene vdlaante / Da verie hand ved tolff Mends Eed / at hand ey laante dennem til hans skade / der Skaden fick. End falder hand aff Lowen / bøde tre Marck. End laaner hand dennem

nogen aabenbarlige vd / naar to trættis met fryctende ord / oc giør hand siden skade der met / som Vaaben laante / Da verie sig enten met Næffn i Kiøn / eller bøde tre Marck.

Om Mand faar Saar aff anden Mands Vaaben.

Cap. XXXVI.

HVilcke lunde Mand fanger Saar aff anden Mands Vaaben / bøde der for enten tre Marck / eller giffue Næffn i Kiøn: End haffuer Mand selff Vaaben i Hende / oc fanger anden Mand der aff Saar aff vaade / Bøde vaadis Gierning / Dog for Vaadis Gierning bødis ey Konning eller Biscop.

Om Mand fanger Saar i Hore Seng.

Cap. XXXVII.

FAnger Mand Saar i Horeseng / met anden Mands Kone / oc kommer hand leffuendis bort / oc vorder dog død aff de Saar / Da ligge hand paa sine egne

egne Gierninger / oc Bonden vere angerløs/ oc vorder hand skrifftet oc fanger sit formaal/ Da haffue hand Kirckegaarden om hand døer. End vorder hand dræbt i Horeseng/ Da skal den hannem dræbte føre til Tingit Dyne oc ble blodige / der hand vaar dræbt paa/ met tuende Mends vidne / at hand vaar dræbt i Horeseng/ oc ey anden sted / Da ligge hand vden Kirckegaard / oc paa sine egne Gierninger. Men huor som Mand vorder dræbt vden Horeseng / Endog at hannem vidis Hoersag / eller huad som hannem vidis/ Da skulle Sandemend til der om at skillie.

Om Bijer.

Cap. XXXVIII.

HVo som Bijer haffuer / hand skal selff vocte dem met Giærde / saa at anden Mands Fæ kunde dem ey nedkaste oc spilde. End er Giærdit saa lawt at anden Mands Fæ maa gange i Gaard oc spilde dem/ vide sig det selff / oc fange ey anden bod. End vorder nogen Mands Fæ stungit til Døde vden Mands Bijgaard / Da bøde

V ij hand

hand icke der for/ der Bijerne aatte. End vorder det stungit ihiel i Bijgaarden / Da gielde hand Skaden der Bijerne aatte/ Fordi hand haffde ey lowligt lucke om hans Bijer.

Om en Mands Bijer følger anden Mands op.

Cap. XXXIX.

FØlger en Mands Bijer anden Mands op / da skal den de Bijer aatte der opflwe/ met andre Grande/ sige den til / der de andre Bijer aatte/ Vil hand da haffue met hannem fellig/ baade om de Bijer der opflwe / oc saa om de andre/ da maa det vel vere: End vil hand ey/ oc forkommer de Bijer / siden de andre/ Da vide sig det selff/ Fordi hand vilde ey skiffte met hinanden baade Gaffn oc Skade.

Om Mand hitter Bij.

Cap. XL.

HItter Mand Bijer paa vilde Wolde/ Dog at hand haffuer huercken Jord eller Skow paa den Marck/

oc

oc følger dennem ingen Mand / Da bør den at haffue dem der først finder. End hitter Mand Bijer i anden Mands Skow / Da maa hand / om de ere fløyne i Træ / dennem ey bort tage / oc ingen laad i dennem haffue vden hand følger dennem til sæde / aff sin egen Gaard / da bør hand enten tredie part aff dennem / om de skulle optagis / eller en Øre Penning / om hand vil dennem løse / Fordi at saa snart som de flue aff Mands Øyesiun / Da bør hand dennem der dennem først finder. End hitter Mand Bijsuerm paa Kirckegaard / Da bør den dennem der dennem først hitter / oc ingen anden.

Om Mand tager Bijer bort met vold eller stiæl dennem.

Cap. XLI.

OM nogen Mand far i anden Mands Bijgaard oc tager Bijer oc fører bort / oc dræber dennem / oc tager bort Honnig / Da maa den der Bijerne eyer / dele effter / Huad heller hand vil met Næffninge eller Sandemend / Fordi det er ligere Heruerck end Ran.

Om Kaastebods Eed.

Cap. XLII.

INgen Mand maa nøde anden til Kaastebods Eed / vden om hand vil selff vedtage. End tager hand selff ved Kaastebods Eed paa Tinge / for huad Sag som hannem giffuis / vinde enten Low der hand feste / eller vere Lowfæld / Bøde for Bonden / oc for Kongens Ombotzmand / Fordi at huo Wlow fester / hand skal Wlow vidne: Dog alle Kaastebods Eeder der festis paa Tinge / skulle oc vidnis paa Tinge.

Huor megit Bonde oc Hustru maa skødis imellem.

Cap. XLIII.

HVor megit oc huad Hustruen skøder Hosbonden / eller Hosbonden Hustruen / Huad heller de haffue Børn sammen eller ey / Da stander det icke / vden deris Arffuinge ville det holde effter deris Død. End skøder enten aff dennem nogit anden Mand / der vden deris fellig er / for nogen suig / oc den skøder Hosbonden Hustruis Jord / eller Hustruen

struen Hosbondis Jord/ eller Eyendom / Da holdis det oc icke/ vden rette Arffuinge ville/ Fordi at det er venteligt / at Hosbonde maa enten met affue eller met list/komme Hustruen til at skøde sig huad som hand vil: Oc ere somme Quinder vel saa listige / at de komme oc vel deris Hosbonder til at skøde dennem/ huad som de bedis.

Megit Hustru maa skøde bort / der selff haffuer Hosbonde.

Cap. XLIIII.

Hvilcken Hustru der selff haffuer Bonde/ hun maa icke skøde bort / oc icke anderlunde affhende nogit Gods / vden hendis Bondis Raad / oc rette Arffuingers ville. End taal Hosbonden at Hustruen skøder nogit bort/ oc fanger den Laghæffd paa det som kiøbtis / vden Bondens kiære/ Da mue hendis Arffuinge dele det effter igen / oc Bonden gielde baade Bonden/ oc saa Kongen tre Marck / Fordi at hans Kone skøte vhiemmelt / oc hand viste oc taalde det. End deel hand det selff effter igen/ da gielder hand icke der for: Den haffuer dog sit værd tabit / der

met

met Bondens Hustru kiøbte. End Bondens Søn eller Bondens Daatter i fellig met sin Fader/ maa icke affhende nogit aff Bondens Gods / vden hans villie / oc ey hans Leye Hion.

Huor megit Kone der Barn haffuer Ved Bonde/ maa giffue til Siælegifft.

Cap. XLV.

Hustru der Barn haffuer ved Bonde/maa ey giffue til Siælegifft/halff sin Hoffuitlaad/ oc ey nogen store Monn eller Gaffue / vden Bondens Ja oc villie. Men vil nogen Mand kalde paa slig Sælegifft/ Da skal Bonden vere ved Næffn i Kiøn/ oc der ganger ey Sandemend til: End falder hand aff Kiøns Ed/ Legge vd det der giffuit vaar til Siælegifft. End haffuer Hosbonde ey Barn ved Hustruen / Da maa hun giffue halff sin Hoffuitlaad bort til Siælegifft. Kalder dog Closter paa / oc er det mere end Marck Sølff. Da gange Sandemend til : Men huad som ey er skreffuit i Testamente met gode Mends Vidnisbyrd/ oc

Closter

Closter kalder paa eller Kircke/ eller Hospital/ Der vorder Bonden ved Næffn i Kiøn.

Huilcke Sandemend skillie skulle om Siælegifft.

Cap. XLVI.

HVilcken Mand eller Quinde der flere Bo haffuer/ eller i flere Land/ eller i flere Byer/ eller i flere Herrit/ Ihuor som de ere naar de dø/ oc giffue de nogit for dennem til Siælegaffue/ Da skulle io de Sandemend der til/ som der ere vdi Bygd.

Om Agerfred.

Cap. XLVII.

SKar Mand i anden Mands Ager om Natte tide / oc skær Mands Korn op/ eller tager hans skaarne Korn bort/ Da er hand Tyff der for. End er hand veyfarendis Mand/ oc giffuer enten sin Hest en Kiærff eller Neeg/ eller Beeder paa Stubben/ Da er hand huercken Ransmand eller Tyff der for. End fører hand bort aff Ageren/ Da maa den der Ageren eyer / sitte hannem

der tog / huad heller hand vil til Ran eller Tyffueri.

Om Mand far met Hiord i anden Mands Ager.

Cap. XLVIII.

FAR Mand met Hiord i anden Mands Ager / eller met Stod / eller Vraad / oc hiorder hans Korn op met vold / Da er hand skyldig at bøde der for / hannem XL. Marck / Fordi det er fult Heruercke. End kommer Fæit i anden Mands Ager aff vaade / for Hyrdens vangiemme eller forsømmelse skyld / Da bøde hand Skaden der Fæit aatte / oc giffue des Low paa / at det vaar ey hans Bud / at hans Fæ kom der vdi. End hiorder Mand anden Mands Eng op met vold / Da gielde hand skadegield / der Fæit aatte / oc bøde tre Marck. End kommer det aff vaade / Bøde oc Skaden som før er sagt. Vorder Korn saa ødt / som sagt er / Da maa den der Kornit aatte / dele det met Sandemend / oc gode Mends vidne / til Heruercke: End den der sictis for Eng / om hand døl / verie sig met Næffn i Kiøn.

Huil-

Huilcket Stod/ Hiord/ oc Vraad er.

Cap. XLIX.

MIndre end tolff Nød er ey Hiord/ tolff Hors Stod/ tolff Suin vraad. End øder Mand anden Mands Korn met mindre end met tolff Fæis Hoffuit/ som sagt er / Da maa det ey delis til Heruercke: Men dog for huert vold skal Mand veries met Næffn i Kiøn/ Eller gielde Skaden met tre Marcks bod.

Om Indtegte Fæ.

Cap. L.

OM Mand tager anden Mands Fæ i sit Korn / eller i sin Eng / oc kommer den ved / der Fæit tilhører/ enten i Hegnit/ eller paa farende Veye / Da maa hand ey tage det fra hannem/ vden hans villie. End tager hand det fra hannem/ Da maa hand vorde Ransmand der for. End kommer det hiem til hans Hus der tog det / oc tager hand det vd/ som det tilhører/ Da maa det vorde Heruercke: Dog skal Mand ey ved anden dele / end ved den det vdtog.

Om Mand tøyrer i anden Mands Ager eller Eng.

Cap. LI.

HVilcken Mand der eyere er paa Marcken oc tøyrer sit Fæ i anden Mands Ager eller Eng/ Da er det vold/ oc hand er skyldig at gielde Skaden / oc der til bøde tre Marck/ oc siden giffue Low/ at hand bød det ey. ✝ End veyfarende Mand oc Gæst maa Mand ey Græs sønne.

Om Mand dræber anden Mands Fæ i sin Ager.

Cap. LII.

HAnger nogen Mands Fæ i anden Mands Ager / oc kommer den der ved / der Kornit tilhører / eller Ageren hyrde/ oc vil det indtage / oc kand icke / oc haffde det Fæ Hyrde/ eller Fæit er saa kaadt/ oc løber enten paa Steen eller paa Stawer/ oc vorder der aff lydt eller døt/ oc ganger den ved der giende/ Da tage hand det døde Fæ til sig/ oc gielde andit saa gaat igen / vden bod/

Fordi

Fordi det haffde Hyrde / oc hand der Fæit aatte gielde Kornit igen/ hannem der Kornit aatte. End dræber hand det enten met ægg eller aadt / Da gielde hand det igen / oc bøde tre Marck. End ganger hand ved drab / oc kalder det vaade/ Da gielde Skaden/ oc giffue der paa tolff Mends Eed/ at det skede aff vaade/ oc ey met villie. End vaar det Hyrdeløst Fæ/ Da bøde der icke for.

Om Gaard niding.

Cap. LIII.

GAardniding bøder baade Skaden der hand giør/ oc tre Marck Bonden/ oc tre Marck Kongen / Fordi det er vold oc ey vaade/ at dræbe det Fæ som hafftet eller bundit er / eller staar i Bondens Ornum / som hand eyer ene : Huor som Mand dræber Bondens Fæ der Hyrde haffuer / huad heller det er i heynit eller vden/ Hand er Gaarduing/ oc bøde Skaden/ oc tre Marck Bonden/ oc saa Kongen.

Om Mand rider anden Mands Hest.

Cap. LIIII.

HVilcken Mand der rider anden Mands Hest/ oden hans villie der Hesten tilhører / gielde der for tre Marck Bonden. End fanger hand met villie/ enten at leye eller at laane/ oc rider der met lenger/ end talit vaar før/ Da bøde hand for huer Bymarck/ der hand offuer red/ tho øre Penninge/ indtil det vorder sex øre: Men huad heller hand rider oden orloff / eller lenger end talit eller affskedit vaar før/ Da giøre Hesten saa god som hand vaar / der hand tog hannem. End døer Hesten/ eller vorder mager/ oc kommer hiem top oc tagel/ oc suer hand/ at det vaar ey for hans skyld/ da gielde hand icke der for/ Men vaar det Laan / da skal det lydeløst hiem komme. Huo som sictis for disse Sager/ der i disse tu Capitel er omtalit/ Verie sig om hand døllier / met tolff Mends Eed: End vil hand huercken bøde/ eller verie sig/ som sagt er / Men lader sig søge met Nams dom/ Da bøde for ingen disse Sager mindre end tre Marck Bonden / oc tre Marck Kongen.

Om

Om Stodhors.

Cap. LV.

HVo som haffuer Stodhors / hand haffue dem i Fold i sin egen Marck / oc haffue til dennem Hyrde / Vil hand ey det giøre / Men øder met dennem anden Mands Vonge / Da mue de dem forlegge paa Tinge / oc fanger hand nogen Skade siden / der Horsene aatte / haffue hiemgield / om det skeer eller giøris vdi Vong. End huo som haffuer Stodhors paa den Marck / som hand icke er selff eyere vdi / Da mue Eyermend lagdele hannem til at tage hans Hors hiem. End om hand ey vil / oc fange de siden nogen Skade / vide sig det selff / Fordi at vden deris villie maa hand huercken øde deris Græs paa deris Fellit / eller deris Korn i Vong met Stodhors. End kiøber Mand Jord paa anden Mands Marck met suig / enten for en Marck eller to / eller mere / fordi hand vil øde deris Græs oc Marck met sine Stodhors / da mue Eyerne met Gulds vurderinge nøde hannem til at tage saa til / som Marck maa taale / oc legge saa til deris Fellit / som Suin leggis

til

til Olden/ oc effter deris tycke oc volde / som i Byen bo / Fordi at de vide best/ huad deris Marck maa føde. Men vorder Stodhors skabbede/ oc vil den der deinnem eyer / ey giemme eller foruare dem særlige paa sit Egit/ Da mue Eyerne forlegge dem paa Tinge / oc iage dem i dynd oc bløde / oc dræbe dem vden vide: Det samme er om tamme Hors/ om de vorde skabbede / Fordi at Hors fanger det aff andit.

Huorledis Mand skal ved oc Pant løse.

Cap. LVI.

VOr Fæ der vorder indtagit/ enten i Korn eller Eng / skal lage Pant for leggis / som Eyere vorde om saate oc foreente/ naar de legge deris Marck i heynit/ oc saa skal løsis/ som de vorde til eens før: Dog maa den der Skaden giorde/ legge vd saa megit som hand vil / oc suere met tolff Mends Eed / at hans Fæ giorde ey mere Skade. Men vorder pant/ som for indtegt Fæ er sett/ icke løst for Alle Helgens Dag/ da vere det forbrut.

Om

Bog.

Om Giærdzel.

Cap. LVII.

HVer mand skal sine Giærder giærde/ som alle eyere giffue ia til/ oc saa som hand eyer oc bruger i By oc i Bol effter ret Reeb. End for Stuff giærde mand ey/ vden det er Forthe fellit i By/ Da giærdis der for Hoffuit gaarden Alle Mend skulle giærde for deris Tofft der bygde ere/ End for Wbygde Toffte i Byen/ giærder den der eyer Hoffuit gaarden/ oc alle grande fire giærde/ som dennem tilfalder/ om behoff giøris. End huo som ey vil giærde sine giærde paa den Lagdag der eyere legge/ giælde saa vide som vide leggis. End vil hand ey giærde oc ey vide giælde/ Da skulle Grande befale en Mand alle deris dele/ at søge hannem met Dom/ til tre Marck Bonden/ oc saa til Kongen.

Om Agergaard.

Cap. LVIII.

KOngs giærde/ giærder huer Mand/ som hand haffuer Guldz vurdning i

By: Men for Stuff giærdis icke. End om saa vorder / at en Byes Fællit falder imod anden Byes heynit / Da skulle de der Fællit eyer / reyse halff giærde met dennem der Vong eyer / oc holde saa ieffnit / Fordi at de der nu haffue Fællit / de fange at aare heynit / oc haffue slig ieffnit behoff. End om saa vorder / at enten de der Heynit tilhørde / eller de der Fællit aatte / ville ey giærde halff giærde / oc holde ieffnit / oc de der Vong eye fange nogen Skade formedelst deris egne Giærder / Haffue hiemgield. End fange de Skade aff vden Marcke Mands Giærder / Ihuad heller aff deris egit Fæ / eller aff anden Mands / Da gielde den Skaden / der giærdit skulde giærde. End om ingen Mand kiendis ved det Giærde der Skaden volte / Da skulle Marckemend rebe Giærdene / oc vide huem det tilkommer / Oc den der ret Reeb falder paa / hand haffue ey mact til at biude Low / Men gielde saa vide som før vaar ved lagt / Oc gielde til met all Skaden. End ville de ey giærde / oc ey legge vd / der giærde skulle / Da skulle de der Vonge eyer / befale en Mand aff dennem selff / at fly

oc

oc forskaffe dennem ræt. End taale de Dom/ Da falder huer aff dennem der giærde skulde giærde / til tre Marck Bonden/ oc tre Marck Kongen.

Huor lenge Giærde skulle stande.

Cap. LIX.

DEt Giærde der for Rwuong settis/ skal vere giærdit om Paaske/eller før/ Oc for Vaarsæd om Pintzdag/oc skal stande til S. Mickels Dag/ Vden om alt Korn kommer før ind: Huo som giærde før optager/ gielde effter all den Skade der bliffuer giort der offuer/ at hans Giærde er optagit.

Om Abildgaard.

Cap. LX.

ABildgaard oc Kaalgaard oc Toffteġaard / skal huer Mand sig selff heyne/ met sit egit Giærde/om hand vil haffue dem i Fred / oc verie dem for allehonde slags Fæ / vden for Geder allene / oc for Gaardbrydere / som er Oxen oc Suin/ Fordi at Mand skal dele Bonden til at giem-

me sine Gaardbrydere : Aff disse Gaarde maa icke Fæ indtagis/ vden Geder allene/ vden det er forlagt paa Tinge. Bryder Mand anden Mands Abilgaard eller Kaalgaard/ oc stiæl Eble eller Kaal/ Da maa hand der for Tyff vorde/ saa som hand stall i hans Hus andre Kaaste. End myster Mand sine Klæder i anden Mands Abildgaard/ Da maa hand ey søge der effter met Ran.

Om Vrag.

Cap. LXI.

VRag der til Lands kommer / oc ingen Mand følger/ eller kommer effter/ det bør Kongen / Fordi at alle Forstrande ere Kongens / oc det der ingen Mand eyer/ det hør Kongen til.

Huad Vrag er.

Cap. LXII.

MIndre Fisk end Styrie/ er ey Vrag: End huad som i anden Mands Hæffd haffuer verit / som er Kiste/ eller Tømmer / eller Klæde / eller nogen ting

der Mand kiender at i Hender haffuer verit/ Kommer ingen Mand der effter / Da er det Vrag/ oc det bør Konningen. End Fisk der en Mand kand bære/som er Marsuin Siell/ oc deris lige/ eller mindre/ de ere ey Vrag/ foruden Styrie ene / Fordi Huall oc Lyfft oc Styrie/ oc alle store Fiske der Mand ey kand bære/ de ere Vrag / oc dem bør Konningen: Dog huo som Huall hitter først / Da skal hand/ før end hand tager nogit der aff / sige Ombotzmand til/ oc haffue for sin wmag/ om hand er gangendis Mand / sin Byrde / Ridende Mand Hestebyrde / Agende Mand Vognlæss/End kommer Mand til met Skib/ haffue Skibs lad/ Dog ey større Skib end paa sex aarer/tre paa huert Bort: Siden den første haffuer sin Laad afftagit / Da skal ingen Mand tage aff / vden Ombotzmands loff. End tager nogen Mand vden hans Orloff / oc giffuer Ombotzmand hannem Sag / Da legge vd/ enten saa megit som hand tog / oc bøde saa tre Marck/ eller giffue der paa tolff Mends Eed / huilcke hand fanger i den Kirckesogn der hand boer vdi/ som

ere dog Lowfaste Mend. End huilcken Ombotzmand som fanger Huall / oc fører ey Kongen sin Laad der aff / myste sit Læn.

Om Skibbrud.

Cap. LXIII.

VOrder nogen Skibbruden / oc ere der Folck paa / oc komme leffuendis til Land / Haffue ingen Mand vold til at komme nær deris kaaste / huercken Ombotzmand eller anden mand / imen de selff nogen lunde kunde biære / enten met dennem selff / eller met leye mend: Oc huercken Ombotzmand / oc ey anden mand maa haffue mact at formene dennem det Folck der de kunde at leye fange / eller at laane. Men vorder der sande Vitnisbyrd til at Ombotzmand eller hans suenne røffuer dennem nogen deris kaaste fra / før end de offuergiffue dennem selff / eller oc forbiuder folckit at hielpe dennem / som de kunde fange at leye / Miste sit Læn / oc legge dog vd alt det hand tog fra dennem / oc der til bøde fuld bøder. End røffuer

nogen anden Mand dennem / Legge vd først alt det hand tog fra dennem / oc bøde tre Marck dennem / oc tre Marck Kongen.

Om Falsk.

Cap. LXIIII.

FOr Falsk / oc for Mordbrand / oc om Mand vldis at hand er Stigemand / Skulle Mand veries met Herritz Næffn / Det er / tre Mend aff huer fierding der i det Herrit ere / dennem skal Ombotzmand næffne / eller en vvilldig Mand / Den som samme Sager eller dele icke ere selff anrørendis / oc icke er vdi Byrd eller Slect / enten met den som beskyldis / eller dē som sag giffuer. Den som beskyldis eller for Sagen er / hand maa vdi den Low vrecke sin aabenbare Vuen / saa som før er sagt / Fordi at ingen Mand skal nødis til at verie sig met sine vvuenner / Oc de der næffnde vorder de skulle enten suere den som for Sagen er / til eller fra / Thi at Mand maa ingen Mand dømme eller vndskylde tiendis paa sin Hals / eller sine fyrretiue marcks Sag / Mand kand oc ey fange Herritznæffn aff anden / vden at hand suer hannem gierningen paa haande.

Huil-

Huilcket Falskt er.

Cap. LXV.

Falsk er dett / om mand setter sted eller Stabel / oc slaer Penninge vden Kongens Orloff / eller hans befalning / oc brender falsk Sølff / eller kiøber eller sellier met de Penninge / der hand veed falske at vere / Eller met falskt Sølff. Huilcken Mand som giør falsk / Da bør Kongen hans haand / Oc den der falsk fick / bør at haffue aff hannem skadegield. End vorder anden Mand suegen eller bedragit / oc fanger aff nogen vuidendis enten falskt Sølff eller Penninge / oc bær dennem til Myntere eller Guldsmed / eller anden Mand der paa kand skiøne / Oc vil ey met dennem kiøbe / før end det bliffuer prøffuit om det er falskt eller ey / da er hand ey skyldig at hede falskere / Men om hand veed / sin Kiøbmand / Da giffue hannem Sag / oc haffue aff hannem enten skadegield eller Low / Oc falsk bliffue dog met gode Mends Vidnisbyrd der som det er fundit / Oc skal ey mere vdgiffuis / Men enten brendis eller huggis i sønder / eller i Haff kastis /

Saa

Saa at ingen Mand maa det mere finde.

Om Mordbrand.

Cap LXVI.

DEt er Mordbrand / om Mand enten om Natte tide eller i løn far til oc setter Ild vdi anden Mands Hus / vorder hand tagen der ved / haffue forgiort sin Hals / oc Skaden gieldis igen aff hans Gods / oc fyrretiue Marck Bonden. End vorder hand foruunden oc fældt met Lowen / gielde Skaden / oc rømme selff Landit / til saa lenge Kongen vil giøre anden Naade met hannem.

Om Stigemand.

Cap. LXVII.

STigemand er den / der ligger enten paa Skow eller skiul / eller paa Hede / eller paa farende Veye / oc røffuer enten ridendis eller agendis eller gangendis Mand / oc søger der met fielster oc døller de Gierninger. Vorder hand tagen ved / haffue forgiort sin Hals / oc sin Hoffuitlaad ved Kongen. End falder hand aff Lowen / gielde Ska-

40 mr bonden

Skaden aff hans Gods / oc fyrretiue Marck Bonden / oc vere selff i Kongens vold: Fordi huer Mand er skyldig fred at styrcke.

Om Hede Brynde.

Cap. LXVIII.

Setter Mand Jld i Hede / oc brender Mands Vrtefang / som er / enten Liung eller Turff / eller om Jld løber i Skow / oc brender oc spilder Skowen / Da gielder hand Skaden / der Jlden vdbar / En-dog hand actede ey at brende vden sit egit / eller det der skadeløst vaar. Men løber den Jld i Hus eller By / Da er det lige det samme. End ber Hyrde eller andit Hion / der ey er i Bon-dens fellig / Jld vd / oc kommer da nogen vaa-de der aff / Da er Bonden ey skyldig at gielde det. Vil dog nogen Mand hannem det vide / Da vere hand ved Næffn i Kiøn / at hand ey bad eller bød det: Dog er varli-gere oc bedre / at ingen Mand setter Jld i Hede / vden om alle Eyere vorde der om sam-sette oc foreente / at brende enten Mose eller Hede / oc gange selff met oc vocte / at ey kom-

mer

mer Ild i anden Mands Marck / dennem til Skade. End om Ild settis i Hede / paa en Bymarck / oc giør Skade paa anden Marck / Da skulle de eyere paa den Marck der Ilden settis først vdi / enten gielde Skaden / eller legge den vd / der Ilden først vdi sette.

Om Troldom.

Cap. LXIX.

OM nogen Mand vider anden / at hand haffuer forgiort hannem met Troldom / oc ganger hand ey ved der sictet er / oc den der sicter alligeuel giæder oc tilmoder hannem det paa Haande / Da verie sig den der Sag giffuis met Næffn vdi Kirckesogn / baade for den der sicter / oc saa for Biscopen.

⁂

Tafflen til den Tredie Bog.

Folio

At

Om

Tredie Bog.

FINIS.

Prentet i Kiøben=
haffn / Aff Matz Vin-
gaard.

Anno Domini,

1590.

Cum gratia & Priuilegio Regio:
S: Q: M: